ШОАТТА,
2
ДЕКАБРЬ,
1967 шу.
№ 143 (4468).
Мах 2 кеп.

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ
1923 ШЕРА ДЕНЗ

ЛОТАБЕННАБ ЯХЬА АЛА

Сийлахь - боккхача Октябра 50 шу дизара сийна яьржа хиннача социалистически яхье даьхача толамаша кхы а чIоагIагIа хьинар айдаь, денгара денга толамаш совдоахаш къахьегаш ба укх деношка Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхой. Пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра тIатерзадаьд цар хIанз шоай низаш. Пхе шера план 1970 шера 7-ча ноябре кхоачашъе аьнна москвичашеи ленинградцашеи дIадоладаь патриотически гIулакх шерра хьаллоацаш да вай республике.

Эггара хьалха из инициатива хьаллаьцар КПСС XXIII-ча съезда цIерагIча крекинг-завода коллективо.

Нохч - ГIалгIайчен промышленноста болхлоша бIубенна дIахьу социалистически ях. Ханал хьалха кхоачашйир цар валови продукции лоархIамера изделеши арахецара цхьайтта бетта план. ТIехкхоачашъяьй къахьегама овсарле лакхъяра план а.

Планированеи экономически стимулированеи керд̣ача системага яьнача «Грознефта» объединене мехкдаьттахоша 22 процент лакхдаьд хьадоаккха мехкдаьтта, хIаьта газ — 24 процент.

ДIададахача шера 11 бетта арахийцачул дуккхагIа арахийцай мехкдаьтта продукташ, гIишлон материалаш, электроэнерги, швейни изделеш, кога гIирс, кхачан продукташ, культурно-бытови гIулакхаштеи боахамаштеи эша товараш. ДикагIа пайда ийцаб машинех, оборудованех, производстве юкъеккхиьай керда техника, Iилман ларда тIа вIаштIехьбаьккхаб къахьегам.

ХIанз юбилейни шу толамца чакхдаккхара, пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра эррига торонаш оарцагIъяьха къахьегаш я «Старогрознефта», «Малгобекнефта» мехкдаьтта промыслови управленеш, Грозненски химически комбината, ГАРО завода, швейно производственни объединене, кхыча предириятей коллективаш.

Укх деношка керда социалистически декхараш тIа а ийца пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра яхье баьннаб Сунженски района юртбоахама къахьегамхой. Республика эррига районий колхозхой, совхозий болхлой, юртбоахама специалисташ тIахьийхаб цар пхе шера план ханал хьалха кхоачашъе ях лаьара.

Цу тайппара хIара денна шерлуш латт республике пятилетка ханал хьалха кхоачашъяра йола социалистически ях.

Из боккха лоархIам болаш гIулакх да.

Укх деношка КПСС ЦК, СССР Министрий Совето, ВЦСПС-о сонам тIаийцаб халкъа боахам дегIабоалабара пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра социалистически ях йоаржаьча промышленностех, транспортех предприятей, гIишлошъеча организацей, колхозий, совхозий коллективай инициатива хьакъехьа.

Из дика гIулакх мога а даь, цу сонам тIа белгалдаьккхад пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра яьржа ях КПСС XXIII-ча съезда решенеш толамме кхоачашъяра, мехка экономика дегIаахара темпаш сихъяра, Советски паччахьалкхен низ чIоагIбара, вай халкъа вахара боарам дIахо лакхбара Iалаьмате чIоагIа лоархIаме хилар.

ХIанз республика партийни, профсоюзни комсомольски организацешта, предприятей, боахамий коллективашта хьалхашка латта керттера декхар да эррига коллективашта юкъе пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически ях йоаржаяр, цунна кхетамца кулгалдар.

Шерра боаржабе беза къахьегамхошта юкъе организаторски массово - политически болх. Яхье баьннарий теркам тIабахийта беза производства экономически эффективность мамогга лакхъяра, чурча кхоачамех дукхагIа пайда эцара, Iилманеи техниканеи карагIдаьнараш производствана юкъеккхухьилга сихдара, къахьегама овсарле дIахо айяра, продукци дикагIа, тешамегIа, ха йIаьха йолаш хилийтара а из хьаярга дIабода мах лохбара а.

ВIалла ла мегаргдац дIахо тIехьаюса предприятеш хулга. Эггара хьалха теркам тIабахийта беза хIанз балха юкъе дола кхоачамбоацараш сихагIа дIададахара.

Юртбоахама къахьегамхошта хьалхашка латта декхар да культурай хьувкъам, хьайбай продуктивность лакхъяр, продукци хьаяккхарга дIадодар кIезигдар, продукце дикал лакхъяр, мелиораце программа кхоачашъяр. Цахаддаш лакхъе еза лаьттан культура, шерра механизаци е еза хьайбай боахаме.

Юртбоахама къахьегамхошта хIанз хьалхашка латтар йехкта кхаме ха я. Тешаме лард йолла еза тIадоагIача шерарча хьувкъама. Дика Iангара даха деза хьайбаш, ханнахьа кийчъе еза техника.

Промышленносте а юртбоахаме а чIоагIа лоархIаме да юбилейни шера карагIдаьннарий итогаш а ях дIахо де дезарий программа Iилман ларда тIа вIаштIехьъяккхар.

Кхетамца вIаштIехьдаккха дезаш гIулакх да социалистически яхьа кулгалдар. Партийни, боахама, профсоюзни органаш декхарийла я яхьа эррига формаех бизза пайда эца, яхьа итогаш шерра дIайовзийта, моральни материальни стимулаш ийса делае.

Шерра балха юкъеяхьа еза хьалхалаттарий, юбилейни яхье даим делае памятни байракхаш яьхарий опыт.

1970 шера, пятилетка чакхйоалача шера, советски халкъои эррига прогрессивни адамашеи белгалдоаккхаргда В. И. Ленин ваьча дийнахьа денз 100 шу дизар. Цу дезача денна вай кийчлу эггара дикагIдола совгIат хургда пятилетка ханал хьалха кхоачашъяр.

ШерагIа йоаржае пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяра йола социалистически ях.



«Пятилетка шоллагIча шера план ханал хьалха» яхача девизах къахьег укх деношка Грознерча «Электромеханически» завода литейни цеха коллективо. ХIара денна заданеш тIехкхоачаш ца еш наггахьа саг мара вац укхаза.

Боккха теркам тIабохийт цехе технически прогресс балха юкъейоалаяра. Иштта дукха ха йоацаш кулгаца еш яр цехе фитингай стержнеш. ХIанз пескострельни машинаш я из болх беш. Вай мехка юххьанца укхаза йолаеннай пескострельни машинаш болх бе. Массанел хьалхагIа цехе пескострельни машина тIа болх бе Iомаелар Коноплева Елизавета.

Цо денна норма 130 процент кхоачашъю, цул совгIа машина тIа болх бе кхалнах Iомабу, хьинаре дакъа лоац цеха общественни вахаре а.

СУРТА ТIА: пескострельни машина тIа болх беш я Коноплева Елизавета.

И. Плиева сурт.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕ

ТIАТЕIIE ЛАКХДЕ АРАХЕЦА ПРОДУКЦИ ДИКЕИ, ТЕШАМЕИ, ЙIАЬХХАЧА ХАНА ЯХАШИ ХУЛГА

КПСС Центральни Комитето дийцад арахецача продукце дикал лакхъяра Саратовски области предприятешка кийчъьяьча мероприятей система юкъейоалаяра даькъе беш бола болх чIоагIбарах дола дош. ТIаийцача соцам тIа белгалдоаккх, из система юкъекхухьаш Саратовски кхычеи областий промышленни предприятеша дуккхача шерашка лелаьича практико из эффективность лакха йолаш а технически прогресс сихъяра, промышленни изделеш тешамеи йIаьхха хана яхаши хулга лакхдара боккха лоархIам болаш а йолга дог тешадеш хьахьокхаш хилар.

Цунца цхьана, соцам тIа белгалдоаккх, из прогрессивни система йоаржаяра болх кхоачам боллаш хьинар тIадахийта беш ца хилар, цхьайолча министерствашеи ведомствашеи, цхьацайолча партийни комитеташа из гIулакх кхоачашдара эшшача тайпара низ тIабохийташ ца хилар. Продукце дикал тоаергйола практически мероприятеш кийчъечеи чакхйоахачеи кIезига юкъеоз Iилма-тохкамеи конструкторски организацеш.

КПСС ЦК решене союзни республикай Компартей Центральни Комитеташта, парте крайкомашта, обкомашта могаду дIахорча Iилма-технически прогресса, изделей дикала характеристикаш тоаяра, уж тешамеи йIаьххача хана яхаши хулга лакхдара хьакъехьа КПСС XXIII-ча съездои ЦК сентябрьски (1965 ш.) Пленумои дIадийхараш кхоачашдара даькъе беш бола организаторски политически болх чIоагIбелга. Цу балха тIа шерра пайда эца беза продукце дикал лакхъелга Iалашдеш йола мероприятей система юкъекхухьаш Iоаяьча саратовски областной партийни организаце, промышленноста хьалхалаттача предприятей коллективай опытах.

Доакъой министерствашта тIадиллад Саратовски области промышленни предприятей опыт шерра йоаржаяра практически гIулакхаш чакхдоахилга, промышленноста изделей дикал, уж тешамеи йIаьххача хана яхаши хулга лакхдара беча балха тIа Iилматохкама организацей лоархIам лакхбелга. СССР Министрий Советерча Iилмаи техникаи гIулакхашта йолча Паччахьалкхен Комитета могадаьд СССР Министрий Советерча стандартий, мерай, измерительни приборий Комитетаца а къахьегамеи алапеи дешашта йолча СССР Министрий Совета Паччахьалкхен Комитетаца а цхьана кийч а яь, продукце дикал лакхъярах йола Саратовски области предприятешка кийчъяь система халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошта юкъекхахьара порядка хьакъехьара хиланза яргйоаца методически материалаш кепатеха арайоахилга.

Центральни, республикански, краевой, областной газетий редакцешта, радиовещанеи телевиденеи комитеташта — тIадиллад арахецача изделей дикал, уж тешамеи йIаьххача хана яхаргйолаши хулга лакхдара промышленни предприятей коллективаша, партийни организацеша беча балха — опыт даим ювцилга. Цу дешаех дола дуккхача наха лаьрхIа Iилман-популярни справочно-технически литература кепатеха арадоаккхилга оттаде деза СССР Министрий Советерча кепайоазон гIулакхашта йолча Комитето.

КОНДУКТОРИЙ ТОЛАМ

Крекингстий тIахьехам хьал а лоацаш пятилетка план ханал хьалха кхоачашъе декхар тIаийцар Грознерча кондукторий коллективо. Уж декхараш кхоачашдара дика къахьег цар. 11 бетта план ханал диъ ди хьалха кхоачашъяьй. Эррига поездаш участкашка гIолла чакх а йоахаш «маьрша» дIаахийтай. 6 тонн гаргга тиша аьшк гулдаьд. ХIара рейсера цIайоагIача кондукторий бригадаша шоай заданеш 105 процент кхоачашъю.

ТIаийца декхараш кхоачашдара къаьстта дика толамаш доахаш хьабоагIа кондуктораш, коммунистически къахьегама ударникаш Сандиев, Худяков, Евсеев, кхыбараш.

Г. АНОХОВ, пенсионер.

ПЯТИЛЕТКА — ХАНАЛ ХЬАЛХА!

ТIАДОАГIАЧА ШЕРА А ИШТТА

Дикача толамашца накъабаьхкабаь Октябра цIейна МалгIабика района «Кавказ» яхача колхоза къахьегамхой. ХIанз а темпаш лох ца еш къахьегаш ба уж.

Дукха къахьийгадар колхозхоша укх юбилейни шера юртбоахама культурай хьувкъам, хьайбай продуктивность алсамъяккхара. ДIададахача шерарчул йиъ бIаь тонн дукхагIа тейсаяр кхашка минеральни удобренеш, балха юкъейоалаяьяр севообороташ, лакхъяьяр лаьтта леладара культура. Цу гIулакхо йиш хилийтар паччахьалкхенга кIа дохкара план 120 процент, хьажкIа йохкара 150 процент, шекара свекла — 200 процент кхоачашъе. Кхыйола юртбоахама культураш паччахьалкхенга йохкара планаш а дикка тIехкхоачашъяьй боахаме. Деррига а колхоза кхаш леладераша планах доагIачул совгIа паччахьалкхенга дехка ялат 1120 тонн да, цу даькъе 900 тонн кIа а долаш.

Боккхача лоархIаме да центнер ялат кхеларга дIабода мах планах лаьрхIачул дикка чухнахьа хилар. Иштта, цхьа центнер кIига дIабаха мах 3 соми 05 кепиги ба — плановичул 29 кепиг кIезигагIа, хьажкIа центнера мах 3 соми 65 кепиги хилар планах лийрхIар 4 соми 56 кепиги долча. Дикка лохбеннаб колхозе шекара свекла центнерага дIабода мах а — 1 сомагареи 98 кепигагареи 1 сомагеи 65 кепигагеи кхаччалца. Цу гIулакхо чIоагIа аьттув баьккхар боахама доходаш совъяха. Духхьала планал совгIа паччахьалкхенга дехкача кIих 100 эзар сом доход хиннай боахама.

Укх шера кхееш хинна эррига культураш планах лаьрхIачул дикагIа хьувкъаяьй колхозе. Магала, гурахьа дув кIа 24,2 центнер даьлар гектара тIара планах лийрхIар 20 центнер долча. ТIехдика къахьийгар кхаш леладераша иштта дика хьувкъаяь культураш чуэцача а. Цар вIаштIехьдаьлар хаоттама хьалаш чIоагIа аьттув боацаш хиннадале а доа ца деш ялат чуийца даккха. Ялат чуэцача кхаш леладерашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхар комбайнера М. Голованшева. 322 гектара тIара ялат чуийцар цо ший комбайнаца, хIаьта деррига аьрла ялат 7456 центнер хилар. Ялат чуэцача цо санна дика къахьегарца белгалбаьлар Ю. Заруднев, И. Еремеев, кхыбараш.

Кхаш леладерел тIехьа ца бусаш дика къахьегама толамаш доахаш хьабоагIа колхоза хьайбаш леладераш а. Шурий-товарни фермай болхлой шера планах паччахьалкхенга 9500 центнер шура йохка декхарийла ба, хIаьта 21-гIа ноябрь тIакхоачаш из план 99 процент кхоачашъяьй. Белгалде деза хьайбай продукташ яхара темпаш хIара шера дикка лакхлулга. Из къаьгга хьахьокх укх цифра. ДIададахача шера из ди хьатIакхоачаш боахамо паччахьалкхенга ехка шура укх шера ехкачул 466 центнер кIезигагIа яр.

Кхы а дикагIа да хьайбаш леладераша паччахьалкхенга дулх дохкача даьха толамаш. Иштта, ткъаь цхьоалагIа ноябрь тIакхоачаш паччахьалкхенга дулх дохкара план 114 процент кхоачашъяьй колхозе, хIаьта планах доагIачул совгIа дехка дулх 194 центнер я. Цу хьакъехьа къаьстта дика къахьегама толамаш даьхад цхьоалагIчеи шоллагIчеи шурийтоварни фермаша. Шоай шера заданеш хьалхе кхоачашъяь а баьнна, хIанз планал совгIа паччахьалкхенга дулх дохкаш я уж коллективаш.

Дукха ба колхоза хьайбаш леладерашта юкъе социалистически яхье дика хьокхамаш даьха доярканш, скотникаш. Царех ба доярканш Битербаева Анна, Латунова Мария, кхыбараш. Дукха ха я цу доярканша шоаш тIаийца шура яккхара декхараш кхоачашдаь.

Дика къахьийгар юбилейни шера колхоза жа леладераша а. Паччахьалкхенга тха дохкара план 116 процент кхоачашъяьй цар. Из тайпа къахьегама толамаш даха вIаштIехьдаьннад жа леладерий хIара устагIанна тIера доаккха тха планах лийрхIачул дуккха дукхагIа хиларах. Колхоза хIара устагIанна тIера юкъера лаьрхIача 4 килограмм совгIа даьккхад тха. Паччахьалкхенга тIаийцача социалистически декхарашка хьежжа же продукташ йохкара доккха дакъа лаьцар Бахмадов Маде кулгалдеча чабански бригада. ХIара бIаь жийна тIехьа 142 Iаьхар кхебир бригада жа леладераша, хIаьта хIара устагIанна тIера 8 килограмм тха а даьккхар. Цу тайпара толамаш даьхадац республика цхьаккха а жа леладеча бригаде. Дика къахьийгад чабана Муцагов Къаьдара бригада а. ХIара бIаь жийна тIехьара 122 Iаьхар къоастабир цо. Иштта да жа леладераша даьха толамаш.

Колхоза кхаш леладераша юртбоахама культураш дика хьувкъаярах, хьайбаш леладераша хьайбай продукташ планах йоагIачул дукхагIа яхарах, юртбоахама продукцега дIабода мах дикка лохбаларах колхоза вIаштIехьдаьннад духхьал дIабахача ийс бетта 1 миллион 208 эзар сом пайда бе. Цул совгIа, специалисташа даьча тохкамаша хьахьокх ер шу чакхдоалаш планах йоагIачул 300—400 эзар сом дукхагIа пайда бе йиш хургйолга.

ХIанз тIадоагIача шерарча хьувкъама йоакхо еш ба колхозхой. Аьха даьннад бIаьстан юхье ялат дIалувргдола лаьтта. Минеральни удобренешца хьаьндаьд из. Хьайбаш леладераш а дика кийчбеннаб хьайбаш Iангардахара.

Тешаме ала йиш я колхоза коллективо тIадоагIача шера паччахьалкхенга юртбоахама продукташ йохкара план кхоачашъергхиларах.

А.-С. ТЕРКАНИЕВ,
МалгIабика района горисполкома планови комиссе председатель.

ДИКАЛ ЛАКХЪЮ

«Малгобекнефть» НПУ коммунистически къахьегама цIи лелаю кхоалагIа промысел йоккхагIчарех цаI я. Дукха я укхаза кIоарга-насосни фонтанни скважинаш. Мехкдаьтта фондашка цIаккха юха ца социйташ болх байтаро торо хулийт планал совгIа дукха мехкдаьтта даккха. Советски Iаьдала 50 шу дузача денна тIаийца декхараш тIехкхоачаш а деш 21 эзар тонн мехкдаьтта даьккхар промысловикаша.

Къаьнача фондашта эша балхаш деш ши бригада я. Царех цхьаннена керте латт мастер Каленников Петр Федотович. Укхаза лакхъяьй цо ший балха говзал. Операторалла болх беш шехьа заочно дешаш яьккхар мехкдаьтта техникум а. Ши шу ха я лаьттан кIалхарча оборудованена ремонт еча бригадана керте из латта.

Пун бригада болхлоша ремонт сихеи дикеи ю, цудухьа шозлагIа ремонт е ца езаш хул скважинаш. Эрригаш а дIалаьрхIача укх шера 253 ремонт яьй цар, царех 207 скважинашта а еш. 113—114 процент кхоачашъю задани лаьттан кIалхарча оборудованена ремонт яра балхий а.

Промысла балхаш кIоарга-насосни скважинашца дар бахьан долаш насосаш тоъац. Дукха мах боаккх царех цIена насосаш оттайича, лакхлургба продукцега дIабода мах. Цудухьа вIашагIделлар промысловикаша къаьнача насосех боала пайда мамогга лакх бе аьнна. Укх шера планага диллача 120 къаьнача насосах пайда эца лаьрхIача духхьал 10 бетта 180 насосех ийцар пайда.

Хьинаре къахьегаш хьабоагIа бригада оператор Малевин Иван, слесараш Котиков Хьусен, Муканов Григорий, кхыбараш. 1954-ча шера денз цу промысле болх беш ва Малевин Иван. Дуккхача къонача болхлошта дIаIомаьй цо ший балха говзал. 115—117 процент кхоачашъю цо кулгалдеча смена ший балха норма. 10 бетта шозлагIа ремонт ца эшаш 80 скважина тоаьй цар. Цудухьа чIоагIа раьза хул мехкдаьттахой Малевина сменас тоаьча скважинашта а.

Укх шерара декхараш кхоачаш а даь керда социалистически декхараш тIаийцад слесараша Котиковеи Мукановеи. Шу чакхдалалехьа кхы а 40 насоса ремонт е лерхI цар. Балха овсарле лакхъергйола кхы цхьаькха ремонт ю станок вIашагIъеллай. Тайп-тайпара пайдане предложенеш балха юкъе а кхухьаш къахьег Котикова. Дукха ха йоацаш цо еннача кхаь рационализаторски предложене дика пайда белар промысла.

Пятилетка декхараш ханал хьалха кхоачашдара болхлошта юкъе шерра яьржача яхье дакъа а лоацаш лакхара декхараш тIаийцар Котикова звенос а. 480 насоса ремонт а еш пхе шерара задани В. И. Ленин ваь 100 шу дузача деношка кхоачашъе, лерхI цар.

П. Каленников керте латтача бригада ноябра 22 дийнахьа 18 скважина ремонт яьй. Пятилетка пхе шера план пятилетка тIехьарча шера 7-ча ноябре кхоачашъе лерхI цар а.

Т. ВЛАДИМИРОВ.

ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДЕШ

Доккхий толамаш даьхад юбилейни шера Ачхой-Мартана района «Самашкинский» яхача совхоза шоллагIча отделене хьайбаш леладераша. Белгалбаьнна дика болх беш ба доахан леладеш бола Милачаев Хьамиди Майрбеков Бекмурзеи.

Дика болх бу доахан деттаи йолча Хатуева Зайнапа а. Цхьан Iаттагара шура яккхара шера йола план 1250 килограмм йолча цо яьккхай 1966 килограмм хIаранегара, цул дукха тIехьаюсаш яц Магомадова Iайшет а. Цо хIара Iаттагара 1849 килограмм шура яьккхай.

Дукха теркам тIабахийтаб ферме Iаьсий хьалкхедара а. Укх шера даьд 245 Iаса. Уж дерригаш а могаш а да, сиха тоалуш а доагIа. ХIара Iасанна дийнахьеи буси 300 грамм дулх тIакхета доагIача 380—400 грамм тIакхет. Геттара дика болх беш я Iаьсий леладу Эльбиева Бусани.

Хьайбаш леладераша дош лу юбилейни шерара декхараш тIехкхоачашде.

Б. ИСРАИЛОВ.

ХАНАЛ ХЬАЛХА БУВЛ

Пятилетка шоллагIча шера Нохч - ГIалгIай химически завода цехашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьайоагIа Парагульгов Махьмад керте латтача басар деча цеха коллектив. Цхьайтта бетта план цо кхоачашъяьй 25-ча ноябре, хIаьта ноябрь бетта план ханал диъ ди хьалха. Планах лаьрхIачул совгIа арахийца басараш эзараш сомий маьха да. ХIара сменах нормаш 125 — 130 процент кхоачаш а еш, хьинаре къахьегарца белгалбаьннаб болхлой Баснукаева, Калганов, Берсанов, Хайрова, кхыбараш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.



Пермски каьхата комбинате вIашагIъеллай «Ижтяжбуммаш» яхача Удмуртски заводо кийчъяь каьхат ду дай-мехка «Б-21» яха машина. Шера цо арахецаргъя 50 эзар тонн каьхата.

Агрегат караерзаяра болх беш ба опыт йола уральски бумажникаши талант йола кагирхойи.

Сурта тIа: ше маярра хьахьекха машина.

Е. Загуляева сурт.
ТАСС фотохроника.



Волгоградски область. Даим керд-керда дай-мехкеи импортни оборудовани ух юрташкарча дарбан учреждененшта. Алхха укх цхьан шера «Медтехника» яхача волгоградски тико юрташкарча больницаштеи поликлиникаштеи яхьийтай 800 эзар совгIча сома маьха технико-стоматологически, дарбан-профилактически, лаборатории, кхыйола оборудовани.

Сурта тIа: юрташкарча кердача больницашта лаьрхIа оборудовани хьахоржаш йоалл комплектовщица комсомолка Тамара Мигалова (аьрдехьа) медтехника кердарий отдела заведующи Нина Беликоваи.

Н. Суровцева сурт.
ТАСС фотохроника.

Васюганья ушалаш. Нарымски тайга. Советски Іаьдал дьннача хьалхарча шерашка а тIехьа, шоашта хетар дувиаш, Іилмахоша яьхад цу лаьттан ченашка Іалаьмате дукха мехкдаьттан газен запасаш йоахк.

Массехк шу хьалхагIа Васюган яхача хин бассейне разведчикаш баьхкар. Низ бола хIанзара техника шоашка йолаш болча цар тIагIертан планагIен наступлени йолаьй цу лаьтташта.

Колдах чуухар тягачаш, ювьеттача мозий Іулаша йиш хилийтацар йIоахъеннача юхьа тIа яьлла батах йоаллорг дIаяккха, цхьабакъда вах тIехьашка балацар. ХIаьта буруш деттача вышкаш цаI шоллагIчоа тIехьа Васюганьа перспективни майдаш тIа урагIьухар. ХIанз Томски областера гучаьннай мехкдаьттен гази доалла ткъо совгIа моттиг.

Васюганьа газ кастта Кузбассе йоагIаргья. 950 километр дIаьха турбопровода жIака Новокузнецке дIакхоачаргдя. сийна доатор доагIаргдя Томске, Новосибирске. СибарегIен кхыча городашка. ЮлларгЙолча газопровода трассе хIаизле а баьхкаб проектировщикаш.

...ХIаьта Васюгански экспедице разведчикаш дIахо болх. Царна хьалхашка декхар латт — газ йоалла керда моттигаш гучаяхеп цар запасех йола йиззa дапнеш гулъен.

Сурта тIа: Малхбузен-СибарегIен геологически управлене мехкдаьттен гази лохача Васюгански экспедице штаб (аьрдехьара аьттехьа) экспедице начальник А. В. Летицкий, кертера инженер И. К. Высоцкий, кертера геолог Н. В. Контяев, кертера механик М. И. Слезка.

А. Кузярина сурт.

ТАСС фотохроника.



ПАРТИЙНИ ВАХАР

ЦАХАДДАШ ТОАЕ ПАРТИЙНИ ПРОПАГАНДА

Партийни дешара системе занятеш дIайолаенна ер шоллагIа бутт ба. ХIанз дешара шера хьалхара четверть чакхйоалаш, цхьайола итогаш е мегаргья. ХIаьта малагIаш я уж, фу кердадар кхухь юххьанцарча партийни организацеша, пропагандисташа партийни дешара юкъе.

Керттера а дог гIоздоаккха итог, хетачох, ер я. Укх дешара шера дукха керда школаш вIашагIъехка хиннаяле а цхьайолча организационни новкъарленашца из гIулакх дувзаденна хинна дале а. партийни дешара системера занятеш массанахьа лакхарча идейно - политически боараме чакхъювл. Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 50 шу дузача денна еш йолча кийчоно политически дешара ладувгIарий а пропагандистий а Іалаьмате чIоагIа безам тIабахийтар.

Цу хьакъехьа дукха масалаш доаладе йиш яр. Иштта XIX партсъезда цIерагIча колхоза партийни организаце чувоагIача 128 коммунистах пхьаь цаI вац дешарца боккха безам боацаш, занятешка хьинаре дакъа ца лоацаш. Укхаза вIашагIъеллай тайп-тайпара ялх школеи семинарски группеи. Цар ладувгIараша боккхача безамца Іомаю программни материал, из ювцача кIоаргга знанеш гойт.

Укхаза дешар дика вIаштIехьлаккхара доккха новкъостал ду йоккха опыт йола пропагандисташ Ким Геннадий Иванович. Шумилов Василий Арсентьевич партийни дешара керте этта хиларо. Коммунистий дешар лерттIа вIаштIехьдаккхара оша хьалаш хьадир цар. хIара ладувгIархо Іалашвир дешара материалашца. Колхоза производства къаьнача участкашка болх беш болчарна даим тел транспорт, иштта занятешка чулаца дийнахьа командировках мукъабувлийт ладувгIараш. Шоай дешаре цар хьагойташ дола хьинар теркалду поощрени луча хана, балха дIа-хьа нийсвеча хана.

XIX партсъезда цIерагIча колхоза партийни организаце хьоккам кхыча юххьанцарча партийни организацешка дIакхачийта гIерт парте райком. Дог гIоздоаккхаш да из опыт дукхагIа йолча партийни организацеша шоай балха юкъейоалаяр.

Укх дешара шера юххьанцарча политически школай ларда тIа оаха вIашагIъеллар хьалхарча шера йола марксизма - ленинизма лардий 19 школа. Цар боккха болх чакхбоаккх марксизма - ленинизма теоре лардаш коммунисташка караерзаяйташ. Цу школай толам. тхона хетачох, бувзабенна ба боккха организаторски болх чакхбаьккха хиларца. Хьалха санна цхьа предмет Іомаяь ца Іеш. дукха предметаш Іомаяра принцип юкъейоалаяьй оаха школай балха юкъе. Марксизма - ленинизма лардий школашка вIаштта ши предмет — КПСС исторе, политически экономе Іомаю. Цу холуш новкъостал ду пропагандистий балха, царна торо лу дикагIа занятешка кийчбала, хIаьта ладувгIарий дешар эргадаккха, занятещара цар безам лакхбе.

Юкъарaобразовательнии политически боарамга хьежжа ладувгIараш хьакъоастабеш оаха вIашагIъехкар цхьайола объединенни школаш. Цига деша деаш бар массехкарча юххьанцарча партийни организацешкара коммунисташ. Ала йиш яц царех тийша тхо дар аьнна. Занятеш юкъах ца ювлийташ массабола коммунисташ ухаргйий - теш. мишта лоаттабергба царна тIахьожам яхаш шек дувлар тхо. хIаьта тахан цу школашка дIахьоча занятеша тешам лу ца доагIаш тхо шек дувлаш хилара. Занятей идейно - политически боарамга диллача райбыткомбината, райисполкома, хьехархочун районни Ша яхача организацешка санна йола вIашагIъехка школаш кхыча школашта хьокхаме хила йиш йолаш я.

Массехк дош ала лов пропагандистах. Пропагандистий балха ба йоккха опыт йола, кIоаргга знанеш йола новкъостий. Партийни дешара системе шоаш говза пропагандисташ болга хьахьекхад КПСС райкома секретараша Варлашкин Василий Вениаминовича, Гайсанов Башир Османовича. Чекунов Владимир Васильевича. XIX партсъезда цIерагIча колхоза председатела Шумилов Василий Арсентьевича. «Победа» яхача колхоза председатела Емельянов Василий Ильича, консервни завода директор Руденко [illegible] Федоровича, кхы дукха [illegible].

Укх дешара шера [illegible] теркам тIабахийтаб оаха партийни дешара боахамийн учрежденийн кулгалхоша партийни дешаре дакъа лацара. Практико хьахьоккхача тайпара пропагандистски балхо царна новкъарле яц толамца шоай коллективашта кулгалде.

Ер бутт чакхбоалаш оаха лаьрхIад пропагандистий семинар е. Цига пропагандистий торо хургья шоаш Іоаяь опыт ювца, партийни дешар дIахо тоадара долча де дезарех дагабала.

Цунца цхьана оаха лерхI марксизма - ленинизма лардий школай ладувгIараштa лаьрхIа зачетни книжкаш доаладе. Цу гIулакхо новкъостал лергла ладувгIарий дешарца бола бехктохкам лакхбе, цар дешар тоаде.

В. АРТЕМЕНКО,
КПСС Сунженски райкома политдешара кабинета заведующи.

ТАНТАЛОВИ НЕРВ

Советски Іилмахочо, СССР медицински Іилмай Академе члена - корреспондента, Дунен халкъашта юкъерча ассоциаце действительни члена Огнев Бориси инженера Гудов Василеи эггара хьалха теоретически лара еллай сага нервни ствол металлически протезашца хувцара. Из бакъдаьд даьхача клинически земаша.

Кердадарий кепайоазон Агенства корреспондента профессорагара Огневгара дийхар массехк хаттара жоп лулга.

— Борис Владимирович, дувцал вайна боккъала а, сага эггара хьалха операци ялехьа чакхбаьккхача балхах.

— Лорий говзал лаххъеча топографически анатомеи оперативни хирургеи Центральни института кафедре дуккхача шерашка эксперименташ яьй телхача нервай доакъош танталах, платинах, дошох, вольфрамах яьча аьшкасаьргий хьисаперча протезашца хувцара. ХIаьта а дукхагIа йолча хана юкъеккийлай платиновии танталовии проводникаш. Хьайбашта бIаьш опыташ яьчул тIехьагIа гучадаьккхар, кхыметтел йоккхий нервни стволаш а, масала жIале бата тIара яраш, цу нерва функци ше маьрра юхаметта а оттаеш. цхьадолча даькъе металлаца хувца йиш йолаш хилара. Цу тайпара болх баьб медицински Іилмай кандидата Скударнова Зинаидас.

Цул тIехьагIа Іилма заслуженни деятела академика Преображенский Бориса клинике операци йир доктора Белякова Людмилас юхьа тIара нерв телхача ткъаь бархI унахочоа. Операци яра юхьа тIара нерв хержаяр керта тутена чов хилча, юхьа тIара кIаьза дулх хоадалича, кхы тайпа лазараш хилча кхы мел йолчарел чIоагIагIа лазар Іаткъаш яр из йолаьдаь а. Дуккхача хьале из юхаметтаоттаю геттара шортига а йизза йолаш а.

Ткъаь бархI унахочох 23 протез хоттаенначул тIехьагIа цу нерва функцеш йизза юхаметтаэттар.

Цу операцеша никъ хьийхар дуккха кхы тайпара нерваш, (къамаргашкара, ченгара, кхынраш) Іомаяра болх дIахо бахьара.

— Операци ше малагIа маIан долаш я, сага дийнача нервах дIа мишта хотталу металл.

— Юхьа тIарча аьнерча цIека меттел, унахцIена цIока тIадолла лаьрхIа еш я операцеш, юхьа тIарча хьувш йолча дулха пхьадаша бу болх юхаметтаоттабу цар. Нерва айп хиина дакъа дIа а даьккхе, цун метте металлически протез оттаю. Нерва юкъмоттигерча даькъе чуйолл из, тIаккха цо чуозаи бувзама тосcалуча нервай хьоасашкара биотикаш мара. Нерва сомалга хьежжа ужжамо электроволаш тайп-тайпарча боараме оттаю оаха. ДIахо йодача хана тха безам ба хьаяь дуккха пхьнаш, дуккха наькъаш дола протезаш а оттаяь юкъмоттигерча системера биотикаш йистошкахьа ухаргйолаш дукхагIа чакхъяха торо хилийта.

Телхача нервана метте протез оттаяр, цун цхьадола дакъа металлаца хувцар—геттара керда гIулакх да. Цудухьа протез хьяра вIашагIъеллар лорий-инженерни группа, Тохкамаш даьд кафедре а цхьайолча заводашка а.

Микроэлектрода металли из хийра лоаттадара тIаелла хIамеи Іетта ца луш, йIаьххача хана дийнача организма чу йоахкаш йола уж цу чурча тIоадало, щелочо, мисталаша беча Іоаткъама духьалъотталуш хила еза. Электрод шийх доаккхача гIулакхашка диллача нерв санна эластични а удельни низаца тарлуш а, дика дIахотталуши йIаьххача хана болх булургболаши хила еза. Вай йийцар химически Іоткъама духьалъотталуш, дийнача дулха хьоаса ца талхийташ, платинал чIоагIагIен дарегIен йола тантал яр.

Протезаш шоаш цхьаи сантиметрагара йиъ сантиметрга кхаччалца бIаьхьа тантала саьрг ба. Цар диаметр — ткъаь итт микронагара пхьа бIаьи ах бIаьи микронага кхаччалца. Микроэлектрода — протеза йIоахали диаметри къоастаяьй хьайбашта эксперименташ еча хана. Къоастадаьд электрода бухьнга дIозхалах, из ирбарах, диаметрга хьежжа нервни ствола чу из дIачуоттабара способах дола дош а. Шоана маьрра, кхыметтел технически оагIув теркалйина а геттара дика «паьръенна» я цу тайпара операци.

(АПН).

НОТ—ДЕРРИГАЧА ГIУЛАКХАШТА ЮКЪЕ

Свердловчаний опытах НохчГIалгIайчен предприятеша отта а яь. болх беча моттигашка юкъейихьай дIайовзийтача пайдана хургйола дукха НОТ-а планаш. Цхьабакъда, къахьегама овсарле лакхъяра, къахьегама хьалаш тоадара, производственни процессашта автоматизации механизации яра, кхыдараштa тIадераадаь чакхдоахача шоай практически гIулакхашкеи НОТ-а планаш производствана юкъекхухьачеи хана белгалара халонаш духьала увтт предприятешта.

Масала, «Красный молот» яхача заводо 1967 шера 10 бетта 7 процент лакхъяьй къахьегама овсарле, завод чуйоагIа промышленноста дакъа бIаьрча хьайийцача 4, 9 процент мара ца лакхъеннача метте, заводо бу пайда 20,2 процент лакхбеннаб, хIаьта завод ше НОТ-а даькъа кхыча заводашта юкъе юкъерчарел лохагIа лоархIаш я.

Уж шоайла вIаши тарлуш доаца хIамаш нийсденйад НОТ-а планий мероприятеш теркал а ца еш, заводо хIара шера, НОТ-а планел совнагIа, пайда бараи къахьегама овсарле лакхъяран оттаяь заданеш кхоачашъелга Іалашдеш йола мероприятеш кийчъеш хилар бахьан долаш.

НОТ-а планаш кийчъеча хана керттерча декхарех цаI да: къахьегама ю планировани, механизаци, цун дикал тоаяр, балха тIара санитарно - гигиенически хьалаш, къахьегама кхерамзле хилийтар, болх беш барий квалификаци, къахьегама овсарле лакхъяр, нормировани елгеи балха ханах пайда эцилгеи тоадар, иштта кхы дIахо а.

Уж деррига дешаш даим завода администраце, партийнии профсоюзнии организацей теркама юкъмоттиге латт.

Уж дешаш къестадара хIара шера материальни ресурсашеи балха низацеи чIоагIъеш йола, завод технически дегIаахара план увттаю заводе.

Завод технически дегIайоалаяра план оттаьчул тIехьагIа увттаю НОТ-а планаш, хIаьта НОТ-а планий мероприятеша чулоац НОТ-а планашка болх беча моттигашта лаьрхIа а. хIаьта технически дегIакхувлара плана тIа бIаьрчача завода лаьрхIа а увттаеш хилар мара кхы башхало юкъе йоацаш хола. завод технически дегIакхувлара плана хьисапера дешаш а.

Цул совгIа, завод технически дегIакхувлара плана мероприятеш хьалхагIе а шера а пятилеткана а увттаю, хIаьта уж кхоачашъярах кердача техника даькъе чакхъяьхача мероприятеех санна поощрени тела оттаяьй. Из тайпа лард йолаш яц НОТ-а планаш.

Юххера а пунах фу хул аьлча, заводо 1967 шера план оттаьяр квалификаци лакхъеш а керда Іомавеш а 1000 болхло кийчве, цехашка оперативно-перерывни планироване система юкъейоалае, продукци арахецаш хьега къа 5 процент аттача даккха, автоматизаце даькъе массехк мероприяти юкъейоалае, къахьегама овсарле лакхъяран пайда бараи енна заданеш толаме кхоачашъеш йола кхы тайпа мероприятеш чакхъяха, аьнна, хIаьта лакхе дийцача бахьанех уж дешаш НОТ-а планашка лерттIа кхоачашдеши лоадама пайда боалаши дац.

Фу дича бакъахьа-да?

Цу хаттара жоп делар рыбинцаша.

Рыбински система маIан сенах латт аьлча, из латт. предприятеш НОТ-а боарам лакхбара системеи из белгалдоаккхаргдолаш йола методикеи цар кийчъяь хиларах.

Производствай доал дареи даькъе НОТ-а декхараш къоастадечеи кхоачашдечеи хана анализ яр духьа, НОТ-а боарам лакхбе социалистически яхь йоаржалр духьа цехий боахама гIулакхий ерригa оагIонаш коэффициентий комплексаца хьахьокхилга оттаду. Цар ларда тIа хьакхоач цехе къахьегами производствои вIашагIйоллара хьал бIарчча хьахьокхаш бола хьокхам, моллагIа мероприятеш (НОТ-а планаш, агротехмероприятеш, рационализаци, е завод технически дегIайоалаяра план) чакхъяхарах из хиннадале а.

НОТ-а вогIа бола боарам лоархIаш а ба, эггара боккхагIа бола боарам единица я, хIаьта дикагIа болча боарамах лоархIаш а ба.

НОТ-а боарама хьокхам укх

Нота боарам	
0,5-гара 0,70-га кхаччалца	хуле
0,70-гара 0,80-га	»—»
0,80-гара 0,85-га	»—»
0,85-гара 0,90-га	»—»
0,90-гара лакхагIа	»—»

Цу тайпара хьахул НОТ-а боарама мах бареи планировани яреи система. Цул тIехьагIа денз организаторски боарам теркалбе йиш я производственни хьокхамий результаташка хьежжа баьца Іеш, НОТ-а боарамга хьежжа а.

НОТ-а дешаш къоастадеча хана цеха гIулакхий 17 частни коэффициентага хьежжа мах бара системо цеха болхлошка хьахьекхар уйла мичахьа тIаяхийтанза яргьяц, ахча мичахьа дахийта деза, мероприятеш мичахьа чакхъяха хьажа веза, цеха гIулакхашкара мела моттиг хьалаха, кхыча цехий гIулакхашца шоай болх мишта нийсбе беза.

Долла хIама чулоацаш, «Красный молот» яхача завода цехашкара НОТ-а боарам боашхаш болча хьокхамо хайтар, завода цехашка къахьегама овсарле лакхъяра деш дола балхаш боарамагIа лийнна ца хилар.

1967 шера 1-ча октябре къаьст-къаьстача цехий НОТ-а боарама коэффициент 0,9 яр, вокхар — 0,50-нел лохагIа.

1968- шера 1-ча январе денз юкъеяхьа лерхI заводе рыбинций система, хIаьта 1967 шера 1-ча октябре денз цеха гIулакхий учет делаю тха хьалашка хьежжа хIамай чулоацама духтIавоаккхаш йолча коэффициентий комплексаца белгалбоаккх: завода чухьарчa планироване боарами ритмичность, дикал, къахьегама механизаци яр, санитарно-гигиенически хьалий боарам, технически нормироване боарам, балха ханах пайда эцара боарам, гIонна болчеи керттерчеи болхлой дукхал вIаши нийсдара боарам, н. кх. дI. — ерригаш а 17 коэффициент.

Цкъарча юхьига царга хьежжа расчет елга хала къахьегам хет. Цхьабаьда, бокъонца из Іомабьчул тIехьагIа геттара атта а специальни образовани йоацача болхлоша кхетабергболаш а ба.

НОТ-а боарам лакхбарах, нагахьа санна пайда бараи номенклатуранеи оттаяь план кхоачашъяьяле, поощрени лу:

НОТ-а коэффициент хIара 0,01 лакх массаза ю хIара бетта	преми лу
5	должностной оклад
8	»—»—»
10	»—»—»
15	»—»—»
20	»—»—»

кийчъяьча, цехашка НОТ-а боарама учет яра методиках.

Из система дика хилар сенах латташ да?

Цо йиш хулийт производствай доал дареи НОТ-а боарам хаьддаи нийсеи (цифрашца) белгалбе, цехашка а заводе а НОТ-а боарам малагIча хьала тIа ба ха, цун боарам лакхбара пайда баргбола яхь вIашагIйолла, материальни стимулироване система юкъейоалае, цехеи заводе производствай доал дареи НОТ-а боарамаи балхаи уж лакхдергдолаш план увттае.

НОТ-а балха, белгала, Іалаьмате дукха къахьегамхой юкъеоз.

Парте областной комитето оргкомитет вIашагIъеллай 1968 шера 1-ча квартале хургйола НОТ-а республикански конференци кийчъяра.

Цудухьа цу ханале предприятеша «Красный молот» яхача заводеи ДНТП-еи йолаш йола рыбинций методика бокъонца Іомаяр, шоай хьалашка хьежжа из тахкар, из эргаяьккха тоаергйолеи предприятешка юкъекхухьаргйолеи предложенеш цар ялар ловра.

М. МАНАЛИН,
«Красный молот» яхача завода къахьегамеи алапеи отдела начальник.

ДУКХАГIА ХЬЕРГЬЯ ГIИШЛОНИЙ МАТЕРИАЛАШ

Вай республикерча гIишлошъерашта ди тIехьа дукхагIа эшаш хул гIишлоний материалаш. Цар хьашташ дизза кхоачашдьра, арахецача продукце дикал лакхъяра тIехьа къахьегаш я Грозненски № 1 йолча гIишлоп материалий комбината коллектив. Мишта кхоачашду комбината болхлоша хьалхашка латта декхараш? ХIаналехьа планал совгIа республикера гIишлош хьалъеча, юрта боахама дIаяхьийта кIира 2143 тонн я. 1558 квадратни метр гипсолитови перегородочни плиташ я, 150 эзар кирпишк я. Пачхахьалкхен планах арахеца лаьрхIа яцар вентиляционни гипсови решеткаш. Цхьабакъда, гIишлошъерашта уж чIоагIа эшалга кхета а даь укх шера планах йоацаш арахийца решеткаш 5478 я.

Уж толамаш доахача укх шера хьалхалатташ хьайоагIа Бородин Владимир Георгиевич керте латтача кIира еча цеха коллектив. Цунна еннай профсоюза обкомеи промышленни гIишлон материалий управленеи даим лелаергйола памятин Ше вымпел.

Укх тIеххьарча шерашка дукха кадраш хьалкхийнай тха комбинате. Цар шоай хьинар кхо ца деш къахьег хьалхашка латта социалистически декхараши пачхьалкхен плани ханал хьалха кхоачашъяра. Парех ва «РСФСР заслуженный гIишлошъер» слесарь Барышников Георгий Константинович, кирпишк йоттар Лазаренко Василий, «РСФСР социалистически яхьа отличник» яха значок лелаю Карпов Алексей Ильич, кхы дукха бараш а. Цар хьокхам тел новкъосташта, шоай опыт дIалу керда балха баьхкача наха.

Дукха балхаш даьд укх тIеххьарча шерашка арахецача продукце дикал лакхъяра. производства технологически процессаш эргаяьха хувцара тIадерзадаь. Хьал а яь болх бе йолаялийтай кирпишк яттара лаьрхIа йола кхоалагIа туннельни пишк. Цига хьаю кирпишк лакха дикал йолаш я. Рационализатораша а дукха кердадараш производствана юкъекхихьад. Уж тIадерзадаь да болх аттача баккхара, арахецача продукцега дIабола мах лохбара. Масала, дукха ха йоацаш еннача рационализаторски предложенех Іанарца болх беш хинна сушилках газаца болх бе йолаелар. Цу гIулакхо дикка тоабир сушилкай болх, лохбир арахецача продукцега дIабола мах, хIаьта пачхахьалкхенна кходаьд эзараш сомаш ахча. Кирпишк кепатохача бедал дIаяхьийтара йола шоллагIа технологически лини а болх бе йолаялийтай. Иштта реконструкци яьй кирпишк тIайола вагонеткаш лелача наькъашта. Цу мероприятеша дикка аттача даьхад болхлой хьалаш.

Хьалха дIадэхача шерашка кирпишкаш йокъайора ардакха рамкашка. Из бахьан долаш ритмично дIабодацар производства болх. Цун дукха уйла йир комбината инженерно-технологически болхлоша, специалисташа. Ардакха рамкашта метта аьшка рамкаш кийчйир. Цо лакхйир къахьегама овсарле, хьалха санна балха тIа хьовзамаш хулаш моттигаш нийслац.

Болхлой творчески уйлаш даим тIаерзаяь я производственни процессаш эргаяхара, технологии арахецача продукце дикали лакхъяра. Цох доккха беркат даьннад.

Укх шера духхьала итт бетта цхьоалагIча сортах арахийца етта кирпишк 85 процент я, хIаьта арахецача кIира дикала план 2,9 процент тIеххоачашъяьй, и кх. дI. Уж хьокхамаш кхы а лакхдаьд 11-ча бетта. Цох кхоачамбаь Іе дага яц комбината коллектив. ДIахо йодача хана а продукце дикал лакхъяра хаьдда йола мероприятеш белгал а яьха, уж толамца кхоачашъеш я.

Московски ленинградски предприятей инициатива хьал а лаьца комбината болхлоша чIоагIа къовсам лоаттабу хIаман кхомбараи экономи яраи тIехьа. Укх шера кходаь доагор 754 тонн, газ— 655,5 эзар кубически метр, электроэнерги—119,5 эзар киловатт-сахьат да.

КарагIдийнна дикадараш дукха дале а, цхьадола кхоачамбоацараш а нийслу. Каст-каста хувцалу болхлой, цун керттера бахьанаш да цехашкара болхлой хьалаш хала хилар, дукхагIдола балхаш кулгашца деш хилар. Уж кхоачамбоацараш дIададахара а мероприятеш белгалйоахаш я. Ритмично болх дIабахара чIоагIа Іаткъ материально-технически Іалашон гIулакх во хилар а.

Дукха ха я комбината керда экскаватораш ца лу, хIаьта йолаш яраш къаьна я, каст-каста уж йох. Из бахьан долаш дукха балха ха зехьа йоаю. Прессови боахами гипсови цеха оборудовани хувца еза дукха ха я. Цар а кхыча бахьанаша а чIоагIа тIехьатетт болх.

1968-ча шера республика эша гIишлоний материалаш кхоачам хиллал хилийтара комбината коллектива хьалхашка латтараш доккхий декхараш да. Цу даькъе Чир-Юрта хьал а яь болх бе дIайолаялийта еза керда кIир ю завод, реконструкци е еза гипсолитови перегородочни плиташ еча цеха.

ДIахо йодача хана кирпишк йокъаяра режим тоаяра, кирпишк йокъаеча агрегатий къахьегама овсарле лакхъяра чакхъяха езаш дукха мероприятеш я. Болхлой каст-каста хувцалургбоаца гIулакх вIаштIехьдаккха деза.

Укх шера плани пятилетка плани ханал хьалха кхоачашъергхизарах дог тийша ба комбината болхлой.

Т. БУЦЫГИНА,
Грозненски № 1 йолча гIишлоний материалий комбината керттера инженер.

ДIАХО ЭЛЕКТРИФИКАЦИ ЕШ ЛАТТ МЕХКА

Советски Мехка йоккха промышленни потенциала технически прогресса боарам хьахьекха йолча йоккхийча событешца цхьан хана нийсъелар Советски пачхьалкхен ах бIаь шера юбилей.

Малхбоален СибарегIа хьальеш латтача Красноярски ГЭС-е эксплуатаце дIаеннай хьалхара ши агрегат. Цар лу революци хилалехьарча ерригача Россе йоаккхаш хиннар миссел электрически энерги.

Октябрьски революце шовзткъе итт шу дуза ди тIаккхоачаш болх бе йолаелар 750 эзар вольт напряжени йола Советски Союзеи Европеи эггара хьалхара переменни тока электропередачай лини. Канаковски ГРЭС—Москва. Из ший тайпара электропередачай лини хьалъяро торо хулийт геттара гаьна йолха низ болашагIа йола электрически энерге передачаш дегIайоалае а Советски Союзе бIарчча цаI йола электрически система хьае а. Из керда а боккха а гIа ба берригача мехка электрификаци яра ленински идеяш кхоачашъярга бодача новкъа гIолла баьккха.

Электрификаце даькъе цхьаькха лоархIамера событи хилар юбилейни деношка, цхьабакъда, из хIанз СССР территоре тIа а ца хулаш. цун доазонел гаьнна арахьа хиннай: Асуански гидроэлектростанцегара эггара хьалхара ток кхаьчай ВIашагIкхийттача Іарбий Республика столицага Каирага. Египтянашта санна дика хет из советски наха а, хIана аьлча Асуански ГЭС, ховш маларра, СССР-о, цун болхлой классо, цун Іилмани проектнии организацеша юкъарчал доацаш дакъа а лоацаш хьалъеш я.

Массайолча моттиге кхаьчай хIанз электрически энерги — промышленносте а юрта боахаме а, транспортеи бытеи. БIаьшерен керттера низ а хинна дIаотташ латт электрически - химико-электронно-космически комплекс. Цо шийна чулоац мехка техника толашагIа дола дакъа, къаьстта чIоагIа дегIа а йоагIаш цунах хьахул керда доккха дакъа. Цу комплекса лард я электрически энерги. Цо ший ларда тIа промышленноста керда доакъош хьахулийташ долча технически дегIаахара хьалаш вIаштIехьдаьха ца Іеш, керттера дакъа доац экономика къьнара доакъош технически кийчдеча а.

СССР-е общественни производство дегIайоалаяра планашка оттадаьд социалистически халкъа боахамера электрически энерге лоархIам дIахо лакхбелга. СССР Лакхехьарча Совета кхоалагIча октябрьски сессе пятилетка тIеххьарча кхаь шера чIоагIъяьча заданешка лаьрхIад электроэнергетически боахам дегIакхувлара темпаш эггара сихагIа хилийта. Мехка йоаккхаш йола электрически энерги пятилетка чакхйоалаш, 1965 шераца нийсйича, 58 процент дукхагIа хургья. промышленни производства юкъара боарам цу юкъа 53 процент мара ца лакхлуча метте.

1970 шера Советски Союзе йоаккха электроэнерги 800 миллиард киловатт-сахьат хургья. Дагадохаргда вай. 1920 шера Советски Россе ерригача электростанцеша 0,5 миллиард киловатт-сахьат мара, вешта аьлча 1600-зза кIезигагIа йоаккхаш хинна хилар Иштта, Коммунистически парте кулгалца, советски наьха лоIамагIа электрически мохк а хинна дIаэттар ткъоалагIча шерашка английски писатела-фантаста Уэллса яззьяь «Боадонера Россе».

ДIаихача шерашка, Советски мехко дерригa низаш халкъа боахама индустриализаци яра дIагелаш, промышленни потенциал бIарга ца яйнача тайпара йолча темпашца дегIакхувлаш хиннача хана, дукхагIа йола электрически энерги промышленноста гIулакхашка йодар. ХIанз керттерча лоархIаме да боахама дерригача доакъой производствана интенсификаци яр. царна электрификаци яра долаш долча дегIаахара боарамга кхаьчаб Советски Союза халкъа боахам.

Сихха дегIадоаладаьчул тIехьагIа халкъа хьал-торо лакхъяра, наьха вахара боарам айбара массе оагIорахьара новкъостал деш долча материальни производства доакъоех лаьрIа йиш йолаш я энергетика. ХIаьта электрификаце цIагIара гIулакхаш аттача дахарахи вахар хоздарахи. бIаьши электрически прибораш сага тешаме гIончий а хинна дIаоттаргйола хьалаш цо вIаштIехьдоахаш хиларах лаьтта Іац укхаза гIулакх. Электрически энерги ца хилча производствана автоматизации механизации е йиш яц. хIаьта, долче, халача физически къахьегамах болхлой мукъабоахалга дагадоха а хьаштдац. Массе оагIорахьара саг дегIавоалавара, городаи юртаи юкъера, кертаца бечеи физическии балха юкъера гIайнаш дIададахара эша хьалаш хьахулийт электрификаце. Промышленноста, транспорта, юрта боахама электрификаци яр — общественни производства эффективность лакхъяра лоархIаме средство. ХIаьта духхьал цо торо лу пачхьалкхенна гIа-гIа дукхагIа халкъо дIаехараш дизэагIа кхоачашде, болхлойн гIулакхерча наьхеи аладеши царна тела кхыдола ахчаши дукхагIа хилийта, культурно-бытовойи медицински учреждениеш дукхагIа хилийта, чуIе цIенош дукхагIа хьалде.

Энергетика сихха дегIайоалае езаш хиларо дIадех къахьегами ахчеи дикка дукхагIа дIаухийтилга. Цудухьа советски энергетикашта хьалхашка декхараш оттадаьд электростанцеш хьалъярга дIабода мах лохбара электроэнерги яккхарга дIадолдар кIезигдара, хIаьта иштта энергетически мощностий структурана дIахо рационализаци яра а. Электростанцей балха эффективность лакхъяра боккхача лоархIаме я хIанз СССР-е чакхйоаккхаш йола боахама реформа. Цо торо хулийт керда мощносташ сихагIа караерзае, царех пайда дикагIа эца.

ХIанзле а дукха хIама даьд энергетически производства эффективность лакхъяра, цхьабакъда, дIахо де дезараш кхы а дукхагIа да. ХIаьта хIанзарча пятилетка планаш гIа из отта а даьд.

Электрически мощносташ дукхагIа хургья керттерча даькъе хIаране 300 эзар киловатт низ бола энергоблокаш оттаяь йоккхий тепловой электростанцеш хьалъяра чотах. Цхьабакъда, цу тIа сацa йиш йолаш дац гIулакх. 1970 шерале ток лургья Назаровски ГРЭС-ерча 500 эзар киловатт низ болча а Славянски ГРЭС-ерча 800 эзар киловатт низ болча а энергоблокаша.

Тайп-тайпарча, цкъаза лохача сортах хулача йоагоча хIамах эггара прогрессивни энерге тайпаш хьадеш йола йоккхий электрически энерге фабрикаш дукхагIа хургья мехка электрически балансана юкъе.

Советски Союз, дунен тIара цхьаккха мохк боацача тайпара, йIаьхий я гидроэнергетически ресурсашта. Массе оагIорахьа долхаш а электрически энерги яккха йиш йола Іалаьмате доккхий масса хин кхухьаш а дола цхьа бIаьи ах бIаьи эзар совгIа хий чакхдоал мехка гIолла. Семилетка чакхйоалаш йоаккхаш хиннача электроэнергех 16 процент гаргга яр Братски, КПСС XXII-ча съезда цIерагIара Волжски, Ленина цIерагIара Волжски, Воткински яраш санна йола гиганташ юкъе йолча гидроэлектростанцеша йоаккхар.

Укх пятилетке (1966—1970 шш.) дIахо дегIайоалаю гидроэнергетика. Кердачеи шеръеш йолчеи гидроэлектростанцешка болх бе йолайолийтаргья 10 миллион киловатт совгIа низ бола керда мощносташ.

Энергетически производство дегIахача хIанзарча этапе сихха хьаIов мощносташ—хьаю бIарчча экономически района кхоачам болла электрически энерги хIаране йоаккхаш йола электростанцеш. Из де торо хиннай энергетически системаш шерра дегIайоалаяр бахьан долаш.

Укх гаргарча шерашка лерхI мехка Центральни районаш СибарегIенеи Казахстанаеи ювзарг йола мехка европейски даькъа тIара бIарчча цхьа энергетически система хьае. постоянни тока электропередачай линеш хьалъе. Цу «электрически тIаьхо» йиш хулийтаргья дарегIча электроэнерге тоатолаш Малхбоаленера къаьстта из чIоагIагIа эшаш йолча Центре хьожаде. Шеррача масштабах хьалъергья распределительни сеташ, хIаьта цо йиш хулийтаргья эггара гаьнагIа ядача СССР районашта электрификаци е.

Тепловойи гидравлическии электростанцеш дегIайоалаяр, дуккха эзараш километраш чулоацаш йола энергетически системаш хьаяр — из долла хIама берригача мехка электрификаци яра тIабергзабаь Советски Союза Коммунистически парте лаьца генеральни никъ дIахо бахьари дегIабсалабари.

Атомни энергетика сихха дегIайоалае лерхI укх пятилетке. Цу даькъерча прогрессо йиш хулийтаргья атомни электростанцеш хьалъярга бода мах а цига энерги яккхарга бода мах а лохбе.

Энергеви цун передачашеи генерировани чра хьасташ хьадара балхаш а чакхдоахаш да хIанз Советски Союзе.

Борис ЦВЕТКОВ,
экономически Іилмай кандидат.

(АПН).

«СЕРДАЛО»
2-гIа оагI. 2 декабрь, 1967 шу.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Грозненски автогенно - карбидни завода коллективо декхараш тIайийцад пхе шера план 1970 шера 7-ча ноябре кхоачашъе. Пятилетка шоллагIча шера план а тIайийца хиннача декхарех 1967 шера 25 декабре кхоачашъе езача 9-ча декабре кхоачашъе лерхI цар. ХIаьта ер шу чакхдалалехьа планал совгIа 40 эзар сома продукци арахеца дага ба уж.

Балха овсарле лакхъю завода болхлоша телача пайданерча тайп-тайпарча предложенеша. Укх тIеххьарча хана цар еннача 20 рационализаторски предложенеех 1,5 эзар сом пайда баьлар завода.

Хьокхаме болх беш хьабоагIа укхаза коммунистически къахьегама ударникаш: карбидни цеха бригадираш Н. Ботвинкини А. Савостови, кислородчик Х. Ахгириев, ацетиленщик В. Никитин, кхыбараш а. Цхьа бутт дIабахийтац цар шоай декхараш тIеххкхоачаш ца деш.

Л. БАКАНОВА,
планови отдела начальник.

БОАХАМ ТIЕХЬАБИСАРА БАХЬАНАШ

ШЕРА боахама баь пайда а продукцега дIадахар а лархIа къоалам бе болла ха я ер. Цудухьа хIанз дагаух цхьа хаттар: «Фу пайда баьб Даьхенна тха совхозо ше йиллача укх дийшера, кхоачашдой хьогI цо КПСС XXIII съезда белгалдаьккха декхар дIабода мах кIезигагIа а болаш дукхагIа продукци яккхара декхар».

Лоацца аьлча тахан из оахош кхоачашду ала йиш йолаш дац тхо. ДIадахача шера 256 эзар сом совгIа зе даьд тха боахамо. Укх шера а кхы доккхал де хIама дац—цу цифрага дIакхача мегаш да зе.

ХIана ялац тха совхоз хьал, фу бахьанаш да боахам юхабеттараш? Из ховш да, довзаш да тха рузкъа, къахьегам пайда боацаш дIаухаш дола наькъаш а. Дукха дувц уж гIулакхаш, дукха къамаьлаш хул царех лаьца партийни а профсоюзни а организацешка, собранешка, юкъарча общественни организацешка, масала, экономически анализа бюро, кхычахьа. Бакъда, из деррига а дукхагIа долча даькъе каьхата тIа дус, е хабар а хиле дIадоал.

Эггара хьалха ала дезаш да тха дукхагIа йолча лоархIамерча участкашта керте латта шоай кулгашца уж практически декхараш кхоачаш а деш болх хьабе безарий экономически знанеши боахам лелабара говзалгица хилар

Iатта луш йолча аьлах мел мах дIабахаб, мел къахьийгад — из Iалашъеш теркал дац цу наха. Иштта арифметика на ховш бола нах отделенешта, фермашта, бригадашта керте хиларах доккха зе доал. ХIаьта цар метте дикагIа бараш дIаоттабара. Бакъда тха совхозе кIезига уйла тIайохийт цу гIулакха.

Совхозе дIаюв керттера культура коартол я. ЛаьрххIа из кхееаьнна Iойиллай совхоз юллача хана а. Цу культура тхона пайда бала безар, цхьабакъда из долаш дац.

Тхоай совхоз коартолаш кхееш йолламе дIае коартолаш ийе доккха зе а деш кхыча республикашка, городашка нах ухийт оаха.

Цудухьа цхьан гектара тIа дIаювча коартолах 8 сомий 51 кепиги дола тха, планах даха дезар 2 сомий 82 кепиги долча. Гектара тIа коартолаш хьалкхееш деча балхах дIадола 14 сомий 34 кепиги (планах хила дезар 6 сомий 90 кепиги).

Фу дича хургья тха коартол пайда луш? Цо пайда лургба, нагахьа санна тха совхоза агрономаш тоха а бенна (уж ба эггара хьалха цу гIулакха оарцагIа бовла безараш) совхозе фуна лаьрхIа коартолаш кхее болалойя, кхееараша Iилманца доттагIал лоаце, цун къайленаш балха юкъе яхьа хьоже. ХIанз укх сахьате из болх тха боахаме кIезига бу, агрономаш юстара ба цу гIулакхашта, творчески бац цар шоай болх.

Укх шера 150 гектара тIа хьалха кхача коартолаш дIайийнаяр оаха. Килограммах 30 кепиг а ийдеш дIайийцар тхогара уж паччахьалкхено. ТIехьа кхачаш йолча коартолий килограммах лучул пхезза дукхагIа да из.

Нагахьа санна хьатIалоагIача шера оаха тхоай лаьтташка еррига а хьалха кхача коартол дIаюйя, тха боахам тешшаме экономически чIоагIлургба.

Цхьаькха а да цу гIулакха юкъе доагIаш: хьалха кхача коартолаш хьайоал боахаме эггара кIезигагIа балхаш долча хана — кIа, хьажкIаш хIаьтта кхачаш, оасар деш мара хилац, шортта техника низ хул. ТIехьа дале а, хIанз цу гIулакха оарцагIа яьйнай совхоза дирекци а партийни организаци а.

Пайда лац тхона доахана боахамо а. Зе дIадахача шера хинначул кIезигагIа хургдоацалга хIанзехьа гуш да. ХIаьта цу шерара цифраш ераш я — духхьала хьайбаш доврах хинна зе 20300 сом, паччахьалкхенна дIалураш гIийла, дегIа эсала хиларах хиннар — 3900 сом.

ХIанз тха совхоза моллагIа йолча ферма заведующега, зоотехникага иштта зе хIана ду хьайбаша аьнна хьаьттача, из жоп дала духа горгвац: доакъар ца тоъалга да из, оал цар. доггIача бесса хьайбашка дIакхачац из. Iаьмаб уж из яха, аттагIа да из оалаш.

Бакъда, дагардича доагIачул дукхагIа доакъар «дIакхоач» хьайбашка.

ДIадахача шера хинна гIулакх техкача гучадаьлар хьайбашта концентрированни доакъар нормах доагIар миссел цаIи ахи деналга, силос — 7 процент дукхагIа, йол — 35 процент.

Тха совхозе нах кепиг лархIа Iомабац ала йиш яц. Болх беш я экономически анализа бюро, хIара отрасле шийн звеньеш а йолаш. ТIеххьарча хана дикагIа довза гIерт тхо тхоай гIалаташ. Дукха хоалуш еце а шийн лар ютт кIезига-дукха оаха беча экономически балха.

Масала, дуккхача хана денз доахан продукцега дIабода мах лакха болаш хьайоагIар Iаьлий-Юртарча отделенера ферма. Бакъда, укх тIеххьарча цхьан-шин шера во дац цигара хьокхамаш. ДIадахача шера центнер шурийга дIабаха мах планах лаьрхIачул 4 кепига чухьнахьа баьлар ферме. Укх шера хьагучох иштта мах болаш хургья из.

ХьалхагIа эсала делар тха совхоле боахама расчет балха юкъе кхухьалга, хIанз из кхоачамбоацар дIадаккхара цIенхаштта къахьег оаха. Производственни хьокхамаш лакхдара керттера рычаг я из.

М. ЭЖИЕВ,
Наьсарен района «Экажевский» совхоза керттера экономист.



2-ча декабре 70 шу дуз Советски Союза Маршал Иван Христофорович Баграмян ваьча дийнахьа денз. Сийлахь - боккха Дай-мехка тIом лаьттача шерашка фронта штаба начальник хиннав из, цо команда яьй эскара, 1-ча Прибалтийски фронта. 1944 шера Советски Союза Турпала цIи еннай цунна.

ТАСС фотохроника.

ДИКАГIЧАРНА—СОВГIАТАШ

Атта болх бац шоферий бар. Геттара хала ба из юрта боахаме къахьегачарна. Деррригача шера хоттам во хиларах бе болх хул шоферашта боахамашка. ХIаьта хьувкъам чуэнача хана?... ВIаши тарде йиш яц специализированни автобоахамеи юрта боахамеи болх беча шоферий хьалаш а. Наькъаш, массаза а хувцалу мухьарч, автотранспорта болх ялт чуийдеча агрегатий балха овсарленца дувзаденна хилар — уж да юртарча шоферий болх эргабоаккха хьалаш.

Болх мелла хала бале а республика боахамашка болх беш ба эзараш шоай болх дукха безабенна шофераш. Иштта, 1938-ча шера эггара хьалха машина ко бе деллар Марков Иван Ивановича. Цу хана денз тайп-тайпара мовхаш дIа-юха увзаш хадданза Сунженски района XIX-ча партсъезда цIерагIча колхозе болх беш ва из. Духхьал цу боахаме болх беча юкъа шийн «ГАЗ-51» яхача машинаца 850 эзар километр никъ баьб цо, хIаьта тIема хана цо баь никъ дIалаьрхIача кхы а дукха йоккхагIа цифра хургьяр цох. Белгалде деза цу хана денз цIаккха а авари цо яь ца хилар.

1941-ча шера денз шофералла болх беш ва «Ермоловский» яхача совхозе В. Баровик а. Цхьа миллион километр гаргга авари ца еш никъ баьб хIанз Грозненски юртбоахама производственни управлене болх беш волча говзача шофера И. Петрова, шоллагIча совхоза шофера А. Шевцова, «Атагинский» яхача совхозерча А. Ойбаева, кхычар.

Къахьегахоша чIоагIа сий а деш болх беш ба хIанз Назрановский совхоза шофераш С. Мальсагов, М. Цолоев.

Шоай бехктокхаме декхараш цар тIехдика кхоачашларах болх бе дIаболабелча денз авари ца ярах, республикерча 39 шофера РСФСР-а юртбоахама Министерства Сийлен грамоташи ахчан премеши еннай. Цул совгIа цу шоферашта «Авари йоацаш къахьегарах» яха цхьоалагIча степена значокаш еннай.

Нагахьа санна специализированни автобоахаме автотранспорта технически кийчон коэффициент 0,75-нел лакхагIа хилча гаража кулгалхошта премий хьожаю. Цхьабакъда, юртбоахама Министерства даьча тохкаманца хьахьокх республика дукхача колхозашкеи совхозашкеи автотранспорт балха араялара коэффициент юкъера лаьрхIача хулачул лакхагIа йолга. Иштта, «Шалинский» совхоза (директор нов. Шахбиев) даьча гохкамаша гучадаьккхар боахамерча 31 машинах 29 болх беш йолга. Машинашта ремонт яра балхаш агрегатни хьисапе деш хиларах, боахаме эшшача дIаоттае двигателаш, хина насосаш, кхыйола уллаш хиларах шийн ханнахьа машинашта технически гIулакх дарах, кулгалхоша хаддаза тIахьожам лоаттабарах машинаш технически организационни бахьанех вIалла а сейца латтац.

Совхозе чIоагIа тIахьожам лоаттабу боарамал тIех авторезина лела ца йитара. Автомашина прожектор кхоачалуше а кхыйола чархаш оттаю. хIаьта къаьнаяраш Невинномысски шинноремонтни заводе тоае дIайохийт. Цудухьа авторезина ца хиларах а сейца латтац машинаш цIаккха а.

Дика болх бу Наьсарен района «Назрановский»; «Октября 40 шу» яхача совхозий, Гудермесски района «Гудермесский» яхача совхоза. Сунженски района «Победа», «Путь к коммунизму» яхача колхозий, МалгIабика района «Кавказ» яхача колхоза автогаражаш а.

Шоферашта машинаш лелае дика хой хьожаш 8-ча ноябре яхь дIайихьар Сунженски районе. Комиссе машина технически хьалага а хьеже мара тIабитанар яхь шофераш. ЧIоагIа говзал эшар шоферашта чоалхане оттаьча байракхилгашта юкъе гIолла уж Iо а ца легаеш машина лелае. Дале а дуккхача шоферашта карагIлаьлар яхье хьалхара моттигаш яхаЯхье дакъа лоацаш духхьала ГАЗ-51 лха машинаш мара яцар, хIаьта шофераша-м колхозашкара, совхозашкара, промышленни предприятешкара а бар. Яхье котбаьнначарна боккха мах бода совгIаташ делар. Из яхь чакхйоаллаше а дIалийшар юртбоахама Министерства совгIаташ Сийлен грамоташ яларах дола приказ. СовгIаташ геттара дукха кхаьчар Сунженски района XIX-ча партсъезда, «Путь к коммунизму», «Победа», «Красная Армия» яхача колхозий шоферашта. Царна тийлар РСФСР-а юртбоахама Министерства Сийлен грамоташ, «Авареш йоацаш болх барах» яха значокаш. Цул совгIа царех хIаранена 30 сом ахчи премеш елар.

Дукха ба республика городашкеи районни центрашкеи ДОСААФ комитеташа вIашагIъехкача курсашка шоай квалификаци лакхъяра деша безам бола шофераш. Дале а болх дукха хиларах цар вIаштIехьдалац шоай квалификаци лакхъе. Цхьабакъда «Гудермесский», «Автуринский» яхача боахамашка шофераш производствана тIера а ца боахаш квалификаци лакхъергйола гIулакх вIаштIехьдаьккхад. Цу боахамашка вIашагIъехкай курсаш. Шоферий болх вIаштIехьбаьккхар сайрийна курсашка аха цар мукъа ха хургйолаш. Белгалде деза курсаш чакхъяьнначул тIехьагIа МООП ГАИ комиссе царех дукхагIчарна цхьоалагIеи шоллагIеи класса шоферий бокъонаш енналга.

Цу аз дийцача боахамашкара хьокхам эша мегаргба кхыча боахамаша а, хIана аьлча цох боккха пайда баргба боахамий транспортни паркаш махулла дукхагIа пайда эцара.

Н. НУПЛЕВАЦКИЙ,
Нохч-ГIалгIай юртбоахама Министерства гостехнадзора инспекце начальник.



ДикагIа болча шоферашца цIи яккха еза комсомольца Шовлаев Ширване. Эскаре кхо шу а даьккха ше цIавоагIаше а Грозненски дурий совхоза цхьоалагIча отделене балха вахар из. ХIанз кхоалагIа шу да цо хадданза совхозе болх бу. МоллагIа ше бе этта болх теншаме бу цо. Дика лелаю шийн машина, хан-ханнахьа технически гIулакх ду цунна.

СУРТА ТIА: Ш. Шовлаев.

В. Юнцевича сурт.

Республика фермашка

ИШТТА ТОАБЕЛАР БОЛХ

Урус-Мартана района «Горец» яха совхоз дукха отраслеш йола боккха боахам ба. Цун керттера дакъа шура лу хьайбаш леладар да.

Шерагара шерага совхоза зе деш хьабоагIар из боахам. Совхоз зе деш хилар бахьан къаьстта хьайбаш лелаеча боахамашка продукце единица яккхарга дIадодар лакха хилар, доакъар кIезига хилар, цунга дIадодаш дар дукха хилар дар. Механизаци кIезига яьр. Хьайбай боахам дегIабоалабар юхадеттар деттача доахана Iул тоадара племенной болх эсала лелабаро.

Укх тIеххьарча шин шера рентабельни хилар совхоза йиълагIча отделене шурий ферма.

Пятилетка хьалхарча шера планал дуккха совгIа шура ехкар цун хьайбаш леладераша. Юбилейни шера кхы а дукхагIа шура яьккхар цар. Цха бутт дIабахабац фермо план кхоачаш ца еш. Паччахьалкхенга шура йохкара шера план 7 ноябрь тIакхоачаш кхоачашъе лаьрхIадар ферме, хIаьта из кхоачашъяьй 17 сентябрь тIакхоачаш. Планал совгIа хIанале 260 центнер шура дIаеннай Даьхенна. Совхоза карара кара тела ЦIе байракх цу фермага я. «Из дIа ца хеца хьожаргда тхо» — йоах ферма коллективо. Иштта дукха совгIата ахчл, зипаш, кхыдола совгIаташ луш белгалбаьб яхье хьалхалаьтта хьайбаш леладераш. Шийгара лакхара хьокхамаш гойтарах 40 сом ахча деннад совхоза йоккхагIа йолча доаркана Янаева Эмината.

Совхоза шурий-товарни ферма гIулакх иштта дика хилара къайле сенах латт?

Шураи дулхаи дикагIа дола хьайбаш дебаде лаьрхIача ферма кулгалхоша хьалха хинна тайп-тайпарча фух дараш дIа а даьха деррига симентальски фух дола доахан доладаьд. ХIанз 330 етт ба ферме.

Къаьстта белгалбаха дов укх шера лоаман халача хьалашка детта доахан доажадеш хинна вокххагIа вола совхоза скотник Джамалдинов Зоврбик, Муцулханов Муслим, доаркаш Шамилева Хьава, Сулейманова Пори, Темирсултанова Кужа, иштта кхы дукхабараш а.

Ахкан замалахьа йоаккхаш хинача шурий боарам лох ца балийтараи хьайбаш меца ца дуташ Iангара дахараи кхоачам хиллал дика доакъар Iалашдаьд ферме: моша хьажкIа йолаш 3800 тонн силос, 350 тонн гIожа доакъар, йолаш я шортта концентраташ.

ЛоархIаме да хьайбаш чулатта помещенеш дика тоаяр. Ферме йолаш я деррригача халача процессашта механизаци яь хIаране чу 147—150 етт чубола типови шиъ коровник. Цар чу кхаь-диъ шера болх беш хиннай доакъар дIадуллеи, кхо арадоаккхеи транспортераш, трубашка гIолла хьадоагIа хьайбашта мел деза хий, ДIаоттаяь кийча я шин корпусера электродойкаш. Уж болх бе йоладургья доахан дахка доладелча.

А. ТУГАНОВ.

ДОАХАН IАНГАРА ДАХАРА—ЛЕРТТIА ЙОАКХО

Тоъал моша а гIожа а доакъар Iалашдаьд Шаьла района совхозашкеи колхозашкеи, шекара доаккхача заводера хьатIаозаш латт жом а. Дика Iан кийчо яьча совхозашка шура яккхара болх дика лел. Масала, «Южный» яхача совхоза шурий-товарни ферма коллектива шийн ханнахьа ремонт яьй помещенешта, ферманна юхxе доакъар хIатIаэзад, иштта дика Iан кийчо яьй XX-ча партсъезда цIерагIча колхозо а. Паччахьалкхенга дулх доххара шера план 161 процент кхоачашъяьй колхозо, 118 процент кхоачашъяьй шура яккхара план а.

Цхьабакъда дуккхача боахамашка эсала лел укхаза шура яккхара гIулакх. Цун бахьан да хьайбаш леладерашеи боахама кулгалхошеи доахан Iангара дахара лерттIа кийчо ца яр. Сихха оарцагIвала везаш гIулакх да «Шалинский» совхоза 1-ча отделене шурий-товарни фермера дар. Цу ферме хIара кхоабача Iаттагара 2 килограмм мара шура яккхац. Ферма тIехьайисара керттера бахан да доакъар фермана хьатIа ца озар, доахан меца леладар. Иштта хьал да «Джалка», «Автуринский» яхача совхозий фермашка а. «Джалка» совхоза 1-ча отделене доахан хьалхьяланза йолча, шийлача, бIехача помещенешка латт. Хьурмат дац доакъара а, ферма ков меллад дIайоржаяь-улл йол, доахан когаш тIа а бетташ. ХIаьта доахан меца да.

Цудухьа шура кIезиг а лу. хьайоаккхача шурийга дIабода мах лакха а ба.

Дуккхача боахамашка вIаштIехьъяьккхаяц социалистически яхь. ДукхагIйолча фермашка йоацаш я гойтара агитаци, арахецац «Молнии» къахьегама листокаши, социалистически декхараш тIайийцалац. Моттигера факташ юкъе а кхувлаш беседаш наггахьа мара яц агитатораша. Доаркай балха итогаш яц. Дика болх бара дизза хьалаш да района хьайбаш лелаерий. уж нийсса вIаштIехьдоахе. Шурий-товарни фермай бригадираш декхарийла ба хьайбаш кхабара оттаяь раииошаш денна распорядоки йизза вIаштIехьъяккха.

Ф. АЛБЕГОВА,
Шаьла района производственни управлене доакъар Iалашдара зоотехник.

МАССАНАХЬА А КХАЬЧАЙ «ВОРОНЕЖЦАШ»

Дунен халкъашта юкъерча дуккхача гIишлошъечеи наькъаш дехкачеи машиний выставкашка дакъа лоацаш хиннай уж экскаваторш. Уж хьокха увттаьй Москве, Мюнхене, Ганновере, хIаьта массанахьа а чIоагIа могаеш а хиннай. Уж арахец воронежски заводо —экскаватораш хьаяра специализаци яь предприяте.

— Тхога толам баккхийтар ЗТФ-2 марка а йолаш арахийцача лаьтта оахкача фрезерни машино, — яхаш дувц завода керттерча конструктора Новиков Михаила. — Башха доккха дозал доаппашехьа а (100 тонн) цун балха овсарле сахьата дукха хIама ца эшаш 2500 кубически метрага дIакхоач.

Ткъаь шера заводо арахийцай Советски Союза масе миIинге а хIаьта иштта дунен шовзткъе нийс мехка а пайда эцаш йола массехк эзар шоай тайпара машинаш. ХIанз Инде болх беш я кховзткъа воронежски машина, вIашагIкхийттача Iарбий Республике — бIаь ялх, Кубе — кховзткъа, Вьетнаме — ткъаь кхойтта. Заводо кхоачашдаьд Франце, Аргентина, Афганистана, Гвинея, Голланде. Швеце фирмай заказаш.

Шоай экскаватораш вIашагIйохка, уж нийсъе цар тIа болх бара специалисташ Iомабе воронежски завода дукха специалисташ ихаб заказчикаш, болча — Югославе, Бирме, Мале, Пакистане, кхыча мехкашка. «Воронежцы» яха советски экскаватораш хьаштдараш тIа-тIа дукхагIа хул дунен тIа.

Иван КОВАЛКИН,
АПН корреспондент.

Доазол дехьара

ВАЙ КОТАЛОНИЙ ТЕШАМ ЦХЬОАГIОНЦА БА

СОФИЯ, 30 ноябрь. (ТАСС). Шоай благоевско - димитровски парте классово - революционни интернационалистически традицешта тешаме болча, марксизмана-ленинизмана тешаме болча болгарски коммунисташеи мехкарча берригача къахьегамхошеи цхьа барт а болаш хьаллоац коммунистически болхлойи партей Дунен халкъашта юкъера совещани гулъярах йола предложени, хургдолча консультативни вIашагIкхетара бизза голам балар а дов. Из йоах «Работническо дело» яхача газета передовой статья тIа. Марксизма - ленинизмаи пролетарски интернационализмаи байракха кIал коммунисташ цхьаогIо йолаш хиларна, кхотабенна хиларца, империализмача духьаларча къовсаме революционни гIулакхаш цхьоагIо йолаш леладарца гу царна машара, къам шийн лоIаме хилара, демократе, социализма гIулакха гIехь ба керда, кхы а йоккхагIйола коталонаш ихара тешам, яхаш белгалдоакх газето.

Статья тIа белгалдоакх, консультативни вIашагIкхета яь решени езаш а могаеш а хиларо хьахьокх «Дунен халкъашта юкъера совещани гулъяра дош тIа-тIа лакхлуш хилар, цхьоагIо езаш хилар, кхы а чIоагIагIен тIехьатетта йиш йоацаши хилар».

Болгарски коммунистически парти Будапеште консультативни вIашагIкхетара инициаторех цаI и — шийн берригача балха тIехь а къовсаме а цо хьалхле лелаяьй пролетарски интернационализма принципашца, яхаш белгалдоах «Работническо дело» яхача газето. Цо хьинаре дакъа лаьцар Московски совещанешта юкъе, цар оттаяь нийса йола марксистско-ленински лини хадданза дIа а кхухь.

АДЕН МУКЪА Я

СЕНА, 30 ноябрь. (ТАСС). Селхан тIеххьара английски салте Аденера дIавахар. Английски тIема форда флота Адена гонахьа латтача кемаш тIа английски оккупационни эскара аргIанара отряд тIайола вертолет дIаяхарца чакхъяьлар Аравийски ахгIайрен къулбехьа Англе военни хьисапе латташ 128 шера яьккха ха.

Аденера деча хоамех, тIеххьара эвакуаци чакхъяьлар церимони а йоацаш. хIаьта эвакуаце ше-м Аденеи Къулбехьен Аравеи бахача наьха уйла гIаозанзар. Цу районе баха нах шоай лоIаме хилара хьалхара ди дезде кийчлуш ба. Тахан ах бийса яьлча дунен карта тIа гучаргья керда, шийн лоIамера паччахьалкхе — Къулбехьен Ймен яха халкъа республика . «Аравийски ахгIайрен къулбехьа къам-мукъадаккхара фронта» хьалхле лелаераша кердача республика эггара хьалхарча правительства состав хьакхайкаярга хьежаш ба укхаза.

ЧIОАГГIА МОГАДУ

УЛАН-БАТОР, 30 ноябрь. (ТАСС). 1965 шера февраль беггта коммунистически болхлойи партеш консультативни вIашагIкхетаргхиларах бола хоам чIоагIа хьал а лаьнар, мога а бир монгольски къахьегамхоша. Хургдолча вIашагIкхетара Iалаьмате боккха теркам тIабохийт МНР кепайоазаной радиоси. «Унэн» яхача газето кепатеха араяьккхай «Дунен халкъашта юкъера коммунистически болам кхотабалара тIехьа» яха «Правда» передовой статья еррига текст.

США-с ца социйташ вьетнамски халкъа дуьхьал лоаттаю агресси еррига хьайицача дунен реакце низаш дукхагIа хьарои оттадаьча хIанзарча кхохкаденнача хьале айхагIа кхотале деза дунен халкъашта юкъерча коммунистически болхлойи болама мугIараш, империализмана дуьхьаларча, халкъаш къамани социальни мукъадахара тIехьа. деррригача дунен тIа машар хилара гIехьа лоаттабеча къовсаме вIашагIтоха деза дунен социалистически демократически низаш, яхаш язду МОНЦАМЭ яхача агентства обозревателa. Будапеште вIашагIкхетаро боккха лоархIам бола гIулакх дергда, шеко йоацаш, коммунистически болхлойи партей дунен халкъашта юкъера совещани яра.

ЭЙЗЕНХАУЭРА ТIЕМА ТIАХЬЕХАР

НЬЮ - ЙОРК, 30 ноябрь. (ТАСС). Телевидене гIолла ше къамаьл деш США хьалха хиннача президента Дуайт Эйзенхауэра Къулбехьен Вьетнаме латта американски эскар тIахьийхар тIом дIахо бара. ДРВ-анеи Къулбехьен Вьетнамаи юкъерча демилитаризованни зонеи паччахьалкхений доазонаши дохалар а ца кхераш. Сона новкъа хетаргдац, аьлар, къаьстта аьлча, Эйзенхауэра, вай салтий Лаосе е Камбодже нийслой. Из тактика кхоачашъяра Къулбехьен Вьетнаме кхы а 100 эзар саг юкъевола эскар дахийта, йоах Эйзенхауэра.

ХАНО ДIАДЕХАР

БЕРЛИН, 27 ноябрь. (ТАСС). Германски Демократически Республика кепайоазоно боккха теркам тIабохийт 1968 шера февраль бетта коммунистически болхлойи партеш консультативни вIашагIкхетара хьакъерча хоама.

«Трибюне» яхача газето, 1968 шера коммунистически болхлойи партей дунен халкъашта юкъера совещани яра Германе Социалистически цаI йолча парте Центральни Комитет раьза хилар белгала а даьккха, йоах, иштта йола совещани ваькъаяргьяр империализмана дуьхьал, халкъаш къамани социальни даькъе мукъадахара, тIехьа, деррригача дунен тIа машар лорабара тIехьа шоаш лоаттабеча къовсаме дунен халкъашта юкъерча болама, деррригача мехкашкарча социалистически демократически низий цхьоагIо чIоагIъяра гIулакха.

Статья тIа белгалдоакх, хIанз машара, къамаш - мукъадахара болама, демократена, социализмана дуьхьалара империализма агрессивни гIулакхаш сихденнача хана дунен коммунистически болама цхьоагIо чIоагIъянза яргъ ца хилар. Коммунистически болхлойи партей керда дунен халкъашта юкъера совещани гулъю ха хьаэттай, йоах «Трибюне» яхача газето.

ТОЛАМЦА ТIЕМАШ ДУ

ХАНОЙ, 30 ноябрь. (ТАСС). ВИА яхача агентствас беча хоамах, 22 ноябре Къулбехьен Вьетнама патриоташа Биньтхуан яхача провинцерча Хамфу яхача районе хIаланийр американски карателий рота. Ялх вертолет йохаьй.

Дананг яхача американски базана 30 километр къулбехьа Куангнам яхача провинце мохк мукъабаккхара халиъа тIема низий бIухоша цIенхаштта зе дир форда пехота 1-ча дивизе американски батальона. Вийна а чов яь а 100 гаргга форда пехотинец ва.

ГРЕЦЕ ПРАВИТЕЛЬСТВА ВИКАЛА ЗАЯВЛЕНИ

АФИНАШ, 30 ноябрь. ТАСС-а корр. А. Семина хьахойт:

29 ноябре ах бийса йоалаш грецески правительства викало кепайоазонна заявлене йир. Цу тIа белгалдаьккхад укх тIеххьарча дипломатически сахьаташка кипрски кризис къоастаяра дикка дIахьалхашка даьнна хилар, касталашха хоадам боллаш а чехка а соглашени ергхиларах теша йиш а хулийт цо.

Тахан информационни хьасташа хьахьокх, Кипрера грецески эскар арадаккхареи Кипрера грецески инарал Гривас дIавехареи ханех турецки дIадехараш могадеш Греце цхьаькха гIа баьккхачул тIехьагIа греко-турецки соглашени гаргагIоттар.

Укхазарча дипломатически обозревателаша йоах, США-еи НАТО викалаш Вэнсеи Броснои кипрски кризис дIаяккхара тIехьа чIоагIа къахьег НАТО хьашташта кипрски проблема къоастаяра американски политикага, хIанзарча кризисах пайда эцайта гIерташ Никозерча сведенеех, Вэнса кипрски правительствага аьнна «Ачесона плано» маяхха къоастае из проблема.

АССОШИЭЙТЕД ПРЕССО МАКНАМАРАХ ЯХАР

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). США оборона министр Макнамара отставке ваха мегаш хилар доашхаш Ассошиэйтед Пресса вашингтонски корреспондента яздь: «Вьетнамера тIема операцеш лакхъяр духьа отставке гIо аьннад цунга» яхаш.

КIайча цIагIа каст-каста хулача конгресса лидераша официально доацаш дувц, Макнамара кабинетера аравакхаро президента Джонсона иштта а беш бола низ кхы а лакъберга Къулбехьен Вьетнаме США тIема низий командующи волча Уэстморленда яхаш.

ДАЬХЕ БАХЬАН

ТКЪАЬ ПХИЪ ШУ хьалха дар из. Полк атаке югаш, меттахьа моастагIчун пхо кхийтта юхь хьалха шийлача лайла вежар. къона эпсар. Иштта 1942 шера февраль бетта велар гIалгIай халкъа воI Гагиев Идрис.

Наьсарен районерча Iаьлий-Юрта вань а цига бера ха дIаяха а ва Идрис. Из дешаш хилар Орджоникидзерча ГIалгIай опорно-хьохама школе.

Сакхетаргхилча денз ший да санна хила гIерташ вар Идрис. ХIаьта цун да Хьасан Советий Iаьдал доаккхаш граждански тIом баь. 1927 шера денз парте волаш, кулакаш бохабечеи колхозаш йоахкачеи дьынаре дагъа лаьцарех цаI вар. Ше кертe а латташ 1932 шера Iаьлий-Юртара вIашагIтехача колхоза хаьланза вола председатель волаш чакхваьлар Хьасан. Цудухьа гIертар воI шийда санна хила.

Школе дешаш волаш Идрис комсомоле вода. Школа йистеьккхачул тIехьагIа, Новочеркаскерча ялата институте йола юртбоахама факультет шин шера йистейоакх Гагиева, дика а дешаш.

Цул тIехьагIа шин шера болх бу цо Наьсарен районе. Ше дийшачох кхоачам хиле Iелаш зIамига саг. Грозненски мехкдаьтта институте деша вода из. Ше цига дешаш волаш Идриса доккха дакъа лоац общественни балха юкъе. Укхаза, 1939 шера парте члений кандидаталла дIаэц из, хIаьта шу даьлча цунах ВКП(б) член хул.

1939 шера Сталинградски стрелкови училище деша а вахе, 1940 шера из йистейоакх Идриса. Запасе вола лейтенант а волаш цIавоагIа Гагиев. Комсомола Наьсарен райкома хьалхарча секретаралла хорж из цу шера.

Дукха бе йиш хиланзар зIамигача сага шийна дукха беза болх. 1941 шера 22 июне тийшача балхах вай мехках летача гитлеровски Германе юкъагIдаьккхар советски наьха маьрша вахар. Шийна из хьа махеззинге а, кхыметтел цIагIа чу а ца отташ фронте вода Идрис, Грознера цIагIарчарга телефон тоха мара кхензар цун.

Гагиев Идрис 870 стрелкови полка политрука помощникалла хьожаву. Июнь бутт чакхбоалаш Орловски областа Елеце кхоач из.

Хала а дукха цIий Iодохийташ а тIом баьчул тIехьагIа, ЦIе Эскар город Елец а йита тIехьашка даьлар. Цунца яр Гагиев юкъе хинна дивизи а. ТIехьашка яьнна дивизи фронта эггара халагIча, моастагIа дукхагIа тIагIерттача дIаотт — Москва дорае отт.

ФУННАГIА ДАЬ А УКХАЗА юхатоха везаш вар моастагIа. Вай Даьхенна боккха кхерам тIаэтта хьаьар из. Вай Эскара хIара салте, хIара эпсар, майра, денал долаш духьал отта везар. ХIаьта цу хьале къаьстта бехктокхаме бар коммунисташи политболхлойи. Из доккха декхар дика кхетадора Гагиев Идриса. Салтечун денал долча гIулакхаца, пропагандиста дег чу кхоачача дешаца цо дог урауттадора Даьхе дораеча бIухой. Командованес гучадаьккхар Гагиев боккха патриот хилар. «За боевые заслуги» яха медаль лу цунна, полка вокххагIволча политрукалла хьожаву из.

ТIема гIулакхах ше мукъа волаш, салоIаш йоахача минуташка Идриса письмош яздора ЦIагIарчарга. Бакъда уж дацар цхьа моллагIа дола письмош, уж дар эскаре боаца советски нах фронт эшача хIаманца Iалашъяра, советски тыл чIоагIъяра тIахьехаш даь Даьхен тешамерча виIий кхайкаралаш.

«Са да! ХIанз болх кхолха дукхагIа бе а фийлал чIоагIа лакхъе а еза...

Советий Iаьдал бахьан долаш деникински бандана духьал партизански отрядашта юкъе а волаш Iайха тIом баьбале хIанз Iа къовсам лоттабе беза тыл чIоагIъеча къахьегама фронте.

ХIаьта аз дош лу хьона сай юххера цIий тIадам Iовдабаллалца вай даьхе бахьан долаш фашистски гитлеровски сволачашца латаргва со, аьнна!

ИДРИС

Цар цIераш йовргьяц

Иштта яздора воIо ший даьга фронтера.

«Са салам-моаршал да шуга! са даи нанеи. Со могаш-маьрша ва. Шо могаш-маьрша хилар лов сона.

ХIанз тIехьашка довлаш да тхо, ниэ а Iоабаь, моастагIа зиавар духьа. ХIаьта из воха а вергва. Аз дош лу хьона, са да, цу гIулакха аз сай са кходерг ца хиларах.

Вай котдаргда, хIана аьлча вай бар нийсхон тIом ба.

Идрис, 21.07.41 ш. — иштта яздy.

ДIахо е тайпа письмош кхухьийт гIалгIай халкъа сий долча воIо:

«...Цхьаькха арга аз шуга: сай дегI хоэахета айса моастагIчун маркъилга духьал дулларг ца хилар, сайна хьалхара дуккхаш царех Iобахканза.

Вешта аьлча из моастагIа вай вохавергволаш ва, хIана аьлча вайца нийсвола ниэ болаш вац из, цул совнагIа, дунен чу мел дола адам вайна тIехьа да».

«...ХIаьта цхьаккха хIама ца эшаш ва со, оаш са сагот ца дичахьа. Сай кара шортта бIу а болаш, моастагIчох лата а из эшаве ниэ болаш а ва».

1942 шу. Шийла Iа. Москвана тIаэтта хинна боккха кхерам дIабаьккхаб. Бакъда, хIаьта а моастагIа ше хьалийца позицеш чIоагIъеш ва.

Тульски область мукъайоаккхаш шийла дуккха а дукхагIа ниэ болаш хиннача моастагIчунца денале, къонахчал долаш тIом беш хилар вай мехкахо шийна юкъе вола 287-гIа дивизи а.

Къаьстта къиза тIом эттар Костамаро—Юдино яха юрт мукъайоаккхаш. Карара ца ялийта из моттиг боккха ниэ оттабаь чIоагIъяьяр моастагIчо.

1942 шера 7 феврале сецна чIоаггIа атака йолайир моастагIчоа духьал вай эскара доакъоша. Царца яр Гагиев Идрис юкъехинна полк а. ДарзагIа даш пхорy деттача тIайодар из.

Юрта юхе гитлеровций ниэ кхаьчар шоашта тIабоагIа вай бIухой юхатоха. МоастагIа контратака е кийчлуш вар. МоастагIчо юхадухьал яккха кийчъеш йола атака йохае езаш эттача халача минута, гIоттаяь бе йоаллаш тепча йолаш. «Даьхе бахьан!» аьнна цIогIа а теха, бIухой дог ураоттадеш тIема цIера алана чухьед

Гагиев Идрис. Цига фашиста пхо меттахьа кхийте, моастагIчунгахьа тIавийрза а волаш, юхь шийлача лайла а йодаш вож Даьхен тIема турпал. Бакъда, цу хана цо хьалхьоабаьча бIухой ниэ эшабе хIама дуиен чу дацар.

«Са тIеххьара салам-моарлаш дIалургда Iа, Сали, тхабарашка а вайна бовзача-безача нахага а. Со валара гIайгIа ма е алалахь царга. Аз доккхал ду вай Даьхе бахьан са дIаденна се леш хиларах,» — оал цо шийцарча новкъостага Джанаев Салега.

1942 шера арадаьннача СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Указах венначул тIехьагIа ТIема ЦIеча байракха орден хьожаю вокххагIволча политрука Гагиев Идриса.

ТУРПАЛА ВЕННАЧА ГАГИЕВХ цу хана яздаьд «Красная звезда», «Грозненский рабочий» яхача газеташа, из вувц «Сийлахь-боккха Даьхен тIом лаьттача шерашка Нохч-ГIалгIайчен партийни организаци» яхача ший книжка тIа 287-ча стрелкови дивизе комиссар хиннача, исторически Iилмай кандидата Василий Иванович Филькина.

Цу хана шийца цхьана байнача новкъостаща Костамарово—Юдино яхача юрта юхе цхьан вежарий каша дIавелла воалл вай мехкахо Гагиев Хьасана Идрис.

Из велар вай Даьхе бахьан, советски наьха паргIата вахар бахьан. Вайна а тIехьа тIайоагIача вай тIехьенашта а цIаккха йиц ца луш дагалаттаргья ираз дола тахане бахьан, сийрда кхоане бахьан шоай мерза са дIаденнарий цIераш, царца я вайна пицлургвоацача Гагиев Хьасана Идриса цIи а.

МУТАЛИЕВ Тамерлан.

Культура хроника

САТИЙНА яц хIанз Нохч-ГIалгIай республикански теникий театре. Дукха да дешархой Iанна каникулаш йолча деношка театра царна бIаргадайта лерхIараш. Елка гонахьа дед Мороз, Снегурочка, тайп-тайпара ловзараш, аттракционаш, халхараш, кхыдар хургда. ХIаьта сцена тIа бераштa гургья «Винни Пухи кхыбараши» яха керда спектакль.

Театра къаман группа республика районашка гIолла выступленеш еш я. Пхе дийнахьа Науре а хинна цIайийрзар из укх деношка. Юрташкарча клубашка, школашка, берий бешамашка концерташ увттадир театра артисташа. Укх деношка Наьсаре баха кийчлуш ба уж хIанз. Цига шоаш доаккхаргдолча ворхI дийнахьа зIамигача наьсархошта цар гойтаргья Г. Владычинай «Пилла кIориг» яхеи М. Андреева, «Чуче» яхеи спектаклаш.

* * *

РЕСПУБЛИКА культура министерстве вIашагIъехка дIахьош я юрташкарча клубай заведующей говзал лакхъяра йола курсаш цар укхаза клубни балха формаши методаши Iомаю, клубни учети планировании, кепайоазон произведенешта пропаганда яра методаш, массови балха формаш, традицеши керда обрядаши вахара юкъейоалаяра дешаш, кхы дуккхадараш а.

* * *

РАЙОННИ культура Щеношка хьа а йийлла болх бе йолалуш я методически кабинеташ. Из вIаштIехьдаьккхар республика культура министерство я. ХIанзле цу тайпара кабинеташ хьайийллай Шаьла, Ачхой-Мартана, Надтеречни, Шелковской, Сунженски, Ведана, Урус-Мартана, Ножай-Юрта, Наурски районни культура Щеношка.

ЗАМАНГА ХЬЕЖЖА

ДIАЯХАЧА заман а эггара хьалха динах а юхедисача воча гIулакхашна къовсам лоаттабара оаха пайда эц районе бахача наха юкъе беча кхетама балха массе тайпарча формаех: атеистически кхетам балара дешаш каст-каста дувц КПСС райкома бюро, юхххьанцарча партийни организацешка, школай педагогически советашка, активисташа, пропагандисташа, коммунисташа, парте боацараша ислама дина тоабай кулгалхошта, дIаяхача ханарча гIулакхашта, «леза деноош» долча хана балха ара ца а бувлаш общественни порядок толхаяра, шоай йиIигаш деша ца а ухийташ всеобуча закон телхадара эхь а кхайкадеш вIашагIъеттача гражданий сходашка.

Низ болаш яьржай районе Iилман атеизма даькъера пропаганда: нагахьа санна бIарччача 1966 шера Iилман-атеистически темах лаьна 92 лекци йиййаяле, укх 11 бетта уж йийшай 160.

Моттигерча гIулакхех масалаш а кхувлаш, антирелигиозни темах лаьца къахьегамхошта лекцеш еш лектораша - общественникаша А. Плиева, Р. Барахоева, М. Банхаева, Т. Гудимова, Ю. Арапиева, дуккхача кхычар. ДукхагIа пайда эц динах тешача хIаранеца къаьст-къаьста беча балха формаех. Укх тIеххьарча шин шера эггара хьалха кхоачашдеш да районе всеобуча закон, деша даха ха йола деррига бераш школашка деша дагIа. Нагахьа санна хьалхагIа лакхерча классашка деша ньгIа йиIигаш чIоагIа кIезиглуш, хиннаяле, хIанз керттерча даькъе хьалхагIа ше хинна дешархой контингент йолаш я, профтехучилищашка, мехкарча техникумашка деша бахарашкара дIайиккхача. Из тха вIаштIехьдаьннад берий дашша-ноаношца, дешархошца шоашца болх беш дуккха къахьегар, индивидуальнии общественни мероприятеш чакхъяхар. хIаьта шоай бераш деша ца ухийташ барашта цкъаза закона ниэ тIабахьар а бахьан долаш.

Тха районе а бар кхалсага гIулакх кхуврча йисте ягIар, духьал берий нана хилар да аьнна хеташ бола динах тешараш. Ма доккхий а да тха районе кхыметтел укх тIеххьарча 10 шера хинна хувцамаш. 1957 шера гIалгIашха еррига а 250—300 кхалсаг мара яцар района промышленни предприятешка, совхозашка болх беш, хIаьта 1967 юбилейни шера 5 эзар совгIа бар уж. Цар болх бу лораш, хьехархой, инженераш, гIишлошъераш, партийнии советски болхлой болаш, Коммунистически къахьегама гIулакхаш хьахьекхад юрта боахаме болх беча кхалнаха. Ший опытаца дуккха дояркаш хьалххебаьб Социалистически Къахьегама Турпала Барахоева Лемкас. Царах ба «Экажевский» совхоза Iаьлий - Юртарча отделенера хьалхалатта дояркаш Евлоева Ханифан Цибан, «40 лет Октября» яхача совхоза доярка Даурбекова Зина.

Къахьегама овсарле лакха йолаш болх бу района промышленностерчеи гIишлошкарчеи къоначa кхалнахa, масала, Албогачиева Миновсе ремстройучастка каменщика, Местоева ПаьтIамата — ПМК - 432 болхлочо, «Электроинструмент» яхача завода сборщицаша — Яндиева Лугурханеи Пальгиева Миласи, цу завода слесара Гарчханова Розас. Тха района кхалнаха хьинаре дакъа лоац паччахьалкхенна доал деча а — царех 242 кхалсаг хержай моттигерча а вай республикеи Российски Федерацеи Лакхехьарча а Советий депутаталла.

РАЙОНА къахьегамхошта юкъе сий деши лоархIаши ба тха къона специалисташ, интеллигенци. Низи хаи ца къовсаш къахьег къоначa хьехархоша Шакриева Раяс — Долакха-Юртарча 8 шера школа хьехархочо, Ужахова Лейлас — Назранерча № 1 йолча юкъерча школа хьехархочо, Муталиева Лидас — Назранерча № 2 йолча юкъерча школа завуча. Района къахьегамхоша дика могабеш ба медицина болхлой З. Долтмурзиева — лор-генеколог, Муталиева Зоян Томова Тамареи — лораш-терапевташ, Котиева Мила — юртара лор. Районе вIашагIъехкача болх беча кагирхой сайрийнарча шин школе кагийча нахаца цхьана дешаш я гIалгIай 107 йоI, хIаьта массехк шу хьалхагIа сайрийнарча школе дешаш массехк саг мара вацар. Цу доллача хIамаша меттахьа хIама тох дина морала, кхалсага хьакъехьарча ислама догмашта.

Дикка тоабеннаб тха мехкарий идейнии политически боарам. Из бакъду ленински комсомола, парте мугIараш дикка шерденна хиларо: 1957 шера ВЛКСМ мугIарашка 16 йоI мара яцар, 1967 шера комсомоле я 230 совгIа вайнаьха йоI.

Укх тIеххьарча хана тIа-тIа дукхагIа хул саг. йоалаяра чIоагIа езъль регистраци яйташ, кердача IаьдалагIа из деэлеш бола кагирхой: магIара моттиг зIамигача сагагеи нускалагеи а йолаш саг йоалаяра хьамара оттадаьча шун тIа цхьана Iоховш цу шиннецара а болхлой. Цу тайпара вIашагIа а кхийтта дезал хиннаб «Электроинструмент» яхача завода инженерах Шакриев Александрахи берий лорах Котиева Милахи, амбулаторе заведующех Тимурзиев Хьамзатах а лорахтерапевтах Арсамакова Айшурах а, КПСС райкома инструкторах Маматиев Махьмадахи аптека заведующех Ужахова Рукьетахи. ХIанз саг йоалаяьча хана шариIата IаьдалагIа махьар дилла моллашка кхайкац тха кагирхой, керда обрядаши традицеши тIа-тIа дукхагIа юкъейоагIаш латт тха вахара.

А. ТУТАЕВ,
КПСС Наьсарен райкома секретарь.

ШОАТТАДЕН ОАГIУВ

Спортивни хоамаш

ЯХЬЕ КОТБАЬННАРАШ

Укх деношка Нохч-ГIалгIайчен спортивни обществаша шоаш укх шера баьча балха итогаш йир. Советски Iаьдала 50 шу дузача юбилейна хетаяьча социалистически яхье котъяьлар «Труд» яха ший доIамера спортивни общество. Боксах, городкаех, спортивни гимнастиках пхиъ спорта мастер кхеваьв цу обществас. ЦхьоалагIа, шоллагIа, кхоалагIа разрядаш йола спортсмен ши эзар совгIа кхеваьв, дукха общественни физкультурникаш кийчбаьб. ТIаийначарел совгIа бархI йоккха спортивно-массови мероприяти чакхъяьккхай.

Вай республика а Къулбехьен Россе а юбилейни спартакиадашка дика хьокхамаш гойтар «Труд» ДСО спортсменаша. Из команда бахьан долаш кхьа призовой моттиг вай республикага кхаьчар.

Цу гайппара дика толамаш доахаш хиларах социалистически яхье а котъяьннай из общество. Цунна сийнай спортивни обществай республикански Союза дIа-юха тела ЦIе байракх.

О. НИКОЛАЕВ.

«ТРУДА» ЧЕМПИОНАТЕ

«Труд» общества шахматни чемпионата ворхIлагIеи бархIлагIеи тур чакхъяьннай.

Сакъердаме дар цхьоалагIа разряд йолча Г. Карандеевai спорта мастера В. Дорошкевичаи юкъе хинна ловзар. В. Дорошкевича далийтача гIалатах пайда а ийца котваьлар Карандеев. ТIагIертта къовсам лоаттабир мастералла кандидата А. Хасановс, А. Хаитаца. Мастералла кандидат А. Хаит ийшар.

Ловзанза йисай цхьоалагIа разрядаш йолча Ю. Дрогинаи, Э. Райсененеи, Н. Тихоненконеи, Б. Колодяжненеи юкъе хинна партеш.

БархIлагIа тур чакхъяьнначул тIехьагIа хьалха ва спорта мастер В. Дорошкевич. Цун 5,5 очко я, А. Хасанова 4,5, А. Хаита йиъ очко я.

* * *

«Урожай» яхача юртарча спортивни общества республикански Совета хьалхара моттиг яккхара дIахьоча яхье ворхIлагIа тур чакхъяьнначул тIехьагIа хьалха ба Урус-Мартана района викал С. Кольцови Шаьлара У. Хутиеви. Цар шинне а ворхIнех пхи-пхи очко я.

В. ЛАНСКОЙ,
яхьа керттера судахо.

КИЕВЛЯНАШ КЪОВСАМА ЮКЪЕРА ДIАБОВЛ

ХОЖУВ, 30 ноябрь. (ТАСС). Европейски чемпионий кубок яккхара 1/8-ча финале вIашагIкхийтар киевски «Динамои» Забже яхача польски городера «Гурники» яха футбольни командаш. Цига хьалхагIа шоаш эшабаь хилар юхадекха магаизар киевлянашта. Цхьаккха а команда кот ца йоалаш чакхдаьлар из ловзар. Счет 1 : 1. Турнира юкъера хьабаьннаб киевлянаш.

Москва. СССР халкъа боахама карагIдаьннарий Выставке хьокха оттаяь я хургйолча города Шушинске макет. Шушенскена реконструкци яреи из хьалъяреи генеральни план оттаьй В. И. Ленин ваьча дийнахьа денз 100 шу дуза ди хьатIакхачалехьа баьчча цIераца дувзаденна дола цIеношп юхаметтаоттадареи гаргагIа уллача поселка даькъах заповедник яреи декхар хьалхашка оттадаь йолча «Гипрогора» № 2 йолча мастерске архитекторий коллективо. Укхаза хьалдергIа дуккхазза вIаштIардаь цIенош, тикаш, школаш, кхыйола зданеш.

Сурта тIа: хургйолча Шушинске макетага хьожаш ба ВДНХ баьхкараш.

Н. Кулешова сурт.
ТАСС фотохроника.



ЛОРА ХЬЕХАМАШ

МАЦА ТIЕХЬАШКА ЙОАЛ КЪОАНАЛ

КЪОАНАЛА, из тIехьа миштa йоаккхаргъяр - хьогI яхаш наха уйла ю дукха ха я. Диъ эзар шу хьалхагIа «Къоаной къонбеш дола юххьанцара книжка» оалаш хиннад древнеегипетски папирусах. Цхьабакъда, XX-ча бIаьшерене мара дIайолаеннаяц адамех цхьадолча даькъа ха йIаьхъяра этап. МаIача саго вахаш йоаккха ха юкъера лаьрхIача 65 шуи кхалсаго йоаккхар 72 шуи долаш йола мохк а хинна дIаэттай Советски Союз. Вай мехка бах 80 шерал тIех ха йолаш миллионаш нах, бIаь шерал тIех ха йолаш 21 эзар совгIа нах.

Ха йIаьхъяларца дувзаденна да цхьадола хIамаш, шераш дIа ме ух бIарга хIама кIезигагIа гу, хIама кIизигагIа хоз, дика дагадагIац хинна хIамаш, къаьстта а кIеззига хьалхагIа мара доацаш хинна событеш, кхы тайпа хул оамал а — сага халагIа хул ше юхакъовла, сатоха. Цхьабакъда, цунца цхьана шераш дIадахарга хьежжа йоккха вахара опыт Iовцун, уйлаш кхетамца хул.

Дукха а къона а ваха веза саг! ХIаьта дагалаттар кхоачаш хилийтара массе тайпара къовсам лоаттабе беза ханал хьалха къаваларца, цхьабакъда, из атта гIулакх дац. Гигиенисташта хов: ха йIаьха йолаш вахара эггара хьлха тоаде деза къахьегамеи вахареи хьалаш, гIаро-татои феца а хица а хулача дуккхача хьаштдоацача хIамашеи организмана беш бола зуламера Iоаткъам ца хилийта хьажа веза, уйла яьи леррагIеи чакхдаха деза дега-пхьаьнашта хулча лазарашта, зеннерча десташта, цIийна хулча лазарашта профилактика яра гIулакхаш.

Из долла хIама дика ховш да! ХIаьта во оамалаш йицъялийта чIоагIа хала да. Хьанна хац, масала, тIехдаькха малар мелари гIаьле увзари — кIезиг-кIезига тохаш ше шийна теха вуш дола гIулакхаш хилар. ЛаьрхIача гучадьннад, гIаьле увзаш 60 шерага кхаччалца ваьха саг, нагахьа санна ший организм цо гIираца телхаяь хиннаецаре, белггала 80 шерага дIакхоачаргхилар. ХIаьта а, чIоаггIа гIаьленаш увзаши боарамал совгIа малараш мелаши ба дуккхабараш.

Керда фо — ханал хьалха къа ца валара дикагIа йола молха я. Къаьстта дикагIа къона лоаттаву саг, бакъдар аьлча, творчески къахьегамо. Къахьегам дукха безаро, яьхад. И. П. Павлова, — дегI чIоагIду, нервни система лергIа лелаю, дуккхача лазарашта духьалара эггара дикагIа йола молха из я. «Геттара шортига къаваларан йIаьххача хана къона латтараи, — сийлахь-воккхача Iилмахочо яьхар бакъду писатела Поль де Крюи, — кхы фу дергда аз миха, догIа, маьлха кIал ца ваьхача?

Кхоаненах тешаш, дог гIоздьнна, шоай са ца дуаш, эгIаз ца ухаш бола нах цамогаш кIезигагIа а хул, къа тIехьагIа а лу. Из боъконца бакъдар да!

Цхьаккха керда хIама аргдац аз, нагахьа санна боаррамагIа хIама дуаш хилча ха йIаьхлуш а хIаьта тIехдаьккха дуаш хилча лоацлуш а хилар дагадохийтача. Хозахетдаь алац, чамаш доахаши дукха хIама дуаши волча саго церганша шийна каш оахк аьле. Во да ха яхача сага кхачанца хьайбай хьоаналаш дукхагIа хилар, царца кIезига я линовлеви линоленовий склероз дегIадара новкъарле еш йола мисталаш. Уж мисталаш дукхагIа йоахк лаьттах тIаьннача хIамаех. Къавеннача сага къаьстта хиланза яргйоацаш я кальций, из а хIаьта иштта пайданера белок, А. Д. яха витаминаш а дукха я шурийца, шурий продукташца. Склероз хилара бахьанех цаI лоархI английски профессора Дж. Юдкина сов дукха мерза хIамаш яар. Раьза хилча мегаргва аьнна хет сона, къабеннача наха чIоагIа эшаш йола углеводаш духхьал Iочакхдаьккхача хьоарах яьча маькхага, гречневи кашага, сомашка, баьцадаарашка, юххера а кIолдаца, къастта пайдана долча мезага гIолла кхачийтача.

Цхьаккха тайпа молхашта могаргдац къоанал юхатоха е къонал юхайоалае. Цхьабакъда, организмана дикача оагIорахьара воздействи еш, чухьара психологически физически низаш оарцагIдоахаш, тишвалар гаьна доаккхаш йола препараташ йолаш я. Царех я цхьайола гормонаш, стимуляторaш, витаминаш, йод, аьшк, новокаин, прокаин, кхыяраш.

Дог теш, бIаь шерага кхаччалца а ца вахаш валар эхь хетаргдола ха йоагIархиларах. ХIаьта тахан воай ха йIаьхъергья вай воаш из лоацъе ца а гIерташ.

Доцент С. ГРЕЧИШКИН,
(Санитарни просвещене Центральни Iилма-тохкама институт).

ЦIен-нанна хайча пайдане да

ЧУХЬЕЖА КИЗГА

Шоай цIагIа оашош хьалъоллаш дола кизга маьлха зIанараш тIакхоачаргйоацуча олла деза, хIана аьлча из бахьан долаш е лакха температура хилча кизга талх.

Кизга цIенде деза одеколокалла е къаракъалла бошабаьча боамбелгаца. Цул тIехьагIа кIаьда каьхат хьакхе деза. Геттара дика хул цу гIулакха каьхата салфеткаш.

Кизга чIоаггIа бIехденнадале укх составаца дилла деза. Цхьа столови Iаг нашатырни спирт чу а детта кийчдаьча пела хих церг аш цIенъю порошок е мел тоха еза. Цох хинна худар дикка кега а даь кIаьдача пахашкаца кизга тIа гIолла дIахьакха деза. ТIаккха каьхатаца из тIера Iодоаккх. ЧIоагIа йошае мегаргьяц пахашк, хIана аьлча кизга талха мег.

Нагахьа санна мозий тIа а хийша кизга бIехадаьдале ах а баькха хох хьакха беза, цул тIехьагIа цIена морса пахашк.

Барзкъашта детта лила а теха шийлача хица дила кизга геттара къега а къегаш хоза хул.

КЛЕЕНКА

Цкъаза оапаш да истола тIа тувса клеенка сапаца йиллача бос бов аьле. Из бакъдац. Клеенка дуфе сапа а теха хьалхагIа мелача хицеи тIаккха шийлача хицеи йилла а йилге тIатоIIаяь екъа пахашк хьекхеча геттара дика хул.

Ха деза содаца е нашатырни спирт техача хица клеенка йиллача талхилга. Цудухьа из де йиш яц. Клеенко йоха ца йохаш е талха ца талхаш тоъал ха йоаккхаргья, нагахьа санна кIеж яккханза шурийла йоашаяь пахашк наг-нагахьа цунах хьекхе.

Чернило яь Iатта укх тайпара дIаяккха еза. Чернил кхийтта моттиг тIоаде а яь церган цIенъю порошок тIахьарца еза. ТIаккха из тIагIоллада дIа-юха хьакха еза. Цу порошоко чудуъ чернил. Бакъдар аьлча, цу меттера клеенка тIара цкъаза зиза-м дов.

Ца ховш йоаттIаяьча клеенка харцагIарча оагIорахьа лейкопластырь тIалотае еза. Нагахьа санна клеенка машинаца тега езаш яле из тега еззача гIолла шинна оагIорахьа сапа лич хьакха беза. ТIаккха аттагIа хургда машенаца маха бахьа. Саьнашкара клеенка сихагIа йох. Из хургдоацаш харцагIча оагIорахьа цу моттигашка кIада зигаш е лейкопластырь тIалотае еза.

МИШТА ЦIЕНЪЕ ЕЗА МЕБЕЛЬ

Нажах яьча мебелах хинна хьаьна Iатташ мелдаьча пиво дика дIайоах. Мебель хьегаргйолаш цхьан пива пела чу зIамига чIегилг кIерами чаь Iаг шекари чутесса кийчъяьча раствораца цIенъе еза. Цу растворага хьалхагIа кIеж а яккхийта, тIаккха мело йолаш мебелах дIа а хьекха из йокъаеннача гIолла зипа пахашк хьакха еза.

Полированни мебель цIенеи къаьгаи хургья нагахьа санна лаьрххIа цу гIулакха тикашка йохкаш йолча «Новинка» е «Полироль» яхача раствораца цIенйойя. Уж раствораш эца кора ца йоагIе репейни даьтта а дика хул. ХьалхагIа мебель екъача пахашкаца дика цIен а яь тIаккха цIенача, даьтта чудуъаргдолча пахашкаца из мебела тIагIолла дIа-юха хьакха деза. ТIагIолла даьтта тIадамаш ахкийта мегаргдац, хIана аьлча чIоагIа дом тIалоац цо.

Ханза моллагIа йIайха хIама Iотта а оттаяь полированни мебела тIа цхьа кIай беса а долаш тамагIаш дисача уж сиха дIадаха деза. Цу гIулакха дика хул спирти генарий даьттеи вIашагIэдача. Уж тамагIаш дIадаллалца цIенача пахашкаца IотIахьекха еза из раствор.

Редактора заместитель **А. А. МЯКИЕВ.**

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахареи, культураи, промышленностен отделий—3-42-30; юрта боахамеи письмойи отделий — 3-42-28:

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05387. Заказ № 5689.